

Natur & miljø

NATUR & MILJØ / 4-2013
ET MAGASIN FRA NATURVERNFORBUNDET

FOTO: MARTIN ØDEGAARD

- [Ny nestleder](#) side 35
- [Farlig sjømat](#) side 4-5
- [Færre sjøfugl](#) side 19-21

Lekkasjer fra FNs klimapanel:

- **MER FLOM**
- **MER TØRKE**
- **MINDRE MAT**

Ren
luft er
et felles
ansvar

- vi gjenvinner batterier

BATTERIRETUR®
Vi gjenvinner batterier

www.batteriretur.no

Utgever av Natur & miljø:

Naturvernforbundet
Mariboegate 8, 0183 Oslo, Norge.
Tlf: 23 10 96 10
E-post: redaksjonen@naturvernforbundet.no
Telefaks: 23 10 96 11
Bankgiro: 7874 0556028

Redaktør:

Kristian Skjellum Aas
ka@naturvernforbundet.no

Journalist:

Tor Bjarne Christensen
tbc@naturvernforbundet.no

Annonser: GMK, tlf 55 10 10 97
Lay-out: Ketill Berger, Film & Form
Designmal: Gazette
Trykk: Ecoprint

Abonnement:

Institusjoner: kr. 700,-
Enkeltpersoner: kr. 360,-
Bestilles hos
medreg@naturvernforbundet.no
eller www.nogm.no

Naturvernforbundet innestår ikke
for miljøvennligheten til de bedrifter,
tjenester eller produkter som det
annonseres for.

INNHOOLD: NR 4/13

”Jeg tror Norge vil fortsette på den samme, gamle kursen, og håpe på det beste. Det høres i hvert fall slik ut på politikerne i valgkampen.”

Klimaforsker Helge Drange har liten tro på at rapportene fra FNs klimapanel vil få norske politikere til å handle i klimasaken. Side 12-13

Giftig mat side 4-5

Skremmende klimafremtid side 10-13

Enorme gruveplaner side 16-17

Sjøguglkollaps side 19-21

Vassdragstreff side 34

Landsmøte side 35-37

Spis ditt lokalmiljø side 46

FASTE SIDER

I korthet / side 15

Truede arter / side 19-21

Fotokonkurranse / side 22-23

Naturvernforbundets historie / side 26-27

Nytt fra Naturvernforbundet / side 32-37

Miljøagentene / side 44-45

Hva vil politikerne egentlig?

Side 6-9

Før valget spurte Natur & miljø førstekandidatene til alle partier, i alle fylker, ut om miljøspørsmål. Les svarene her, og følg med på om de oppfyller det de lovte!

FOTO: TOR BJARNE CHRISTENSEN

Forside: Døde trær i ørkenen, Namibia
Foto: Sven Halling/Scanpix Danmark

Neste Natur & miljø kommer i november 2013.

LEDER

Klimaet kommer

Det føles som 2007. Klimapanelet til FN, som samler all tilgjengelig klimaforskning, setter den sammen og formidler den til verden, har bevis for at det er vi mennesker som koker kloden med våre utslipp av klimagasser. Klimakonvensjonen, som skal komme frem til en avtale om kutt i utslippene og tilpasning til endringene som uansett vil skje, har satt seg en deadline til 2015. Da må en ny avtale være klar.

Mange husker klimatoppmøtet i København i 2009. Etter to års heftige forhandlinger skulle den verdensomspennende klimaavtalen være klar. Men økende utslipp, mistillit, mangel på penger, misforståelser, sterke finansielle interesser, intense svertkampanjer og en hel rekke andre faktorer bidro til å gjøre klimatoppmøtet i København til kanskje FN-systemets svarteste dager. I to uker sto industriland og utviklingsland og stampet mot hverandre, i en atmosfære fylt av mistenksomhet og mistillit. Kina ville ikke bli med på noen avtale hvis ikke USA var med. USA ville ikke bli med på noen avtale hvis ikke Kina var med. Det endte med mageplask, og intense forhandlinger på bakrommene for å redde stumpene av prosessen.

Nå har man tatt tak i disse stumpene, og har en plan for

hvordan man skal gå frem de neste drøye to årene. Vi får bare håpe at forhandlerne for alle verdens land har lært av forrige runde, og forsøker å finne samarbeidspunkter og felles ståsted istedenfor å nage opp under mistillit og frykt. Men det forutsetter at noen går foran og viser vei.

Klimapanelets rapporter blir offentliggjort, den første i september, de andre neste år. Natur & miljø har fått tak i utkast til to av rapportene, og det er svært lite lystig lesning for de som tror dagens utslippsnivå kan vare fremover. Utslippene må kuttes raskt, og det må skje nå, for å unngå drastiske klimaendringer. Da blir alle konstruktive forslag og gode praktiske eksempler nyttig. Tysklands dreining mot fornybar energi er svært gledelig, det samme er Kinas forsøk på å øke energieffektiviteten. Norges åpning av Barentshavet for oljeleting trekker dessverre motsatt vei. Og åpnes de sårbare områdene utenfor Lofoten, Vesterålen og Senja i tillegg, kan vi vinke glatt farvel til vår fremskutte posisjon i internasjonale klimaforhandlinger. Da går troverdigheten rett i brønnen, sammen med kystnatur og fisk.

Kristian S. Aas / Redaktør

STADIG MINDRE TIL OPPRYDDING

Gamle og nye giftsynder forurensere norske fjorder og havneområder. De siste fire årene har bevilgningene til opprydding blitt kuttet til beinet, og fremdeles advares vi mot å spise sjømat fra over 30 steder langs norskekysten.

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvernforbundet.no

I flere tiår ble havet brukt som vår felles søppelplass, uten tanke på at det også var vårt felles matfat. Resultatene viser seg i Mattilsynets kostholdsråd. Giftinnholdet i sjømat er så høyt at det advares mot å spise enkelte sorter sjømat ved 31 lokaliteter, 28 ved kysten og tre i innsjøer. Fra 2010 til 2013 er bevilgningene til opprydding redusert med 100 millioner kroner.

FORURENSER SKAL BETALE, MEN...

– Miljøgiftene på bunnen av norske fjorder og havner forurensere vårt felles matfat og må fjernes så raskt som mulig. Derfor må bevilgningene økes, ikke reduseres, sier Lars Haltbrekken, leder i Naturvernforbundet.

Miljødirektoratet varslet i 2011 at oppryddingsplanene ville bli forsinket dersom ikke bevilgningene økte. I prinsippet er det forurenseren som skal betale for oppryd-

ding, men det har ofte vist seg vanskelig å utløse midler på denne måten. Mange av tilfellene ligger langt tilbake i tid, og ble gjort av bedrifter som ikke eksisterer lenger.

– Det begynner å haste litt med å få fjernet gamle miljøgiftsynder. Den kommende regjeringens tiltaksvilje blir helt avgjørende siden 2020 er satt som Norges forpliktende dødlinje. Da skal farlige miljøgiftlekkasjer være stoppet og fjorder og vassdrag ha god miljøtilstand, sier miljøgiftrådgiver Per-Erik Schulze i Naturvernforbundet.

HØYRESIDEN VIL PRIORITERE

Høyre-leder Erna Solberg nevner reduksjonen i oppryddingen av miljøgifter i fjorder og havner som en av de mest negative aspektene ved den rødgrønne regjeringens miljøpolitikk. Sammen med skogvern og annet klassisk naturvern er dette en sak Solberg ønsker å løfte, ifølge hennes uttalelser i forrige utgave av Natur & miljø.

I Stortingets spørretime i november i fjor spurte Kjell Ingolf Ropstad (Krf) og Nikolai Astrup (H) miljøvernministeren om nedgangen i bevilgningene.

– KLIF er helt krystallklar i sin anbefaling til Regjeringen om at det må bevilges mer penger. Likevel kutter de for tredje år på rad. Er det forsvarlig, spurte Astrup.

Miljøvernminister Bård Vegar Solhjell sa da at Regjeringen var klar over at innsatsen må økes i årene som kommer.

– Det vil vere behov for meir i åra som kjem, og derfor svarar eg så lett her at: Yes, dette er vi nøydde til å prioritere vidare! Men det vart ikkje prioritert eit løft på akkurat det området i år, i konkurranse med mange andre viktige felt, svarte Solhjell ifølge stortingsreferatet.

MER FORURENSNING PÅ VEI

Samtidig som bevilgningene til opprydding har gått stadig ned, har søknadene om å få tilføre ny forurensning til fjorder kommet inn. Økende råvarepriser har

ført til stor interesse for ny gruvevirksomhet. Det er søkt om utslipp til blant annet Førdefjorden og Repparfjorden, i tillegg til kraftig økning av utslippene til Ranfjorden og Bøkfjorden. Alle søknadene omfatter utslipp av flere millioner tonn gruveavfall per år, samt i noen tilfeller utslipp av betydelige mengder skadelige kjemikalier, og til dels tungmetaller. Utslippene vil skje i gyteområder for torsk og i nasjonale laksefjorder. Norge er ett av svært få land som tillater sjødeponi av gruveavfall, og Naturvernforbundet har arbeidet sterkt mot alle planene som innebærer slike deponier.

Fakta

Bevilgninger til opprydding i sedimenter og forurenset jord:

2010: 158,5

2011: 83,5

2012: 64,8

2013: 58,3

Kilde: Miljødirektoratet

FEDJE: Advares mot: Gravide og ammende bør ikke spise sjømat fisket nær ubåtvraket.

BERGEN: Advares mot: Fisk og sjømat rundt Haakonsvern, brunmat i krabbe, dypvannsfisk som brosme og lange fisket i Byfjorden. Gravide og ammende bør ikke spise torsk fisket i området rundt Haakonsvern eller i Byfjorden.

**SØRFJORDEN/
HARDANGERFJORDEN:** Advares mot: Brosme og blålange fra nær hele fjorden. Lange fisket innenfor feirja Tørvikbygd-Jondal. Skjell plukket innenfor en linje mellom Grimo og Krossanes i Sørfjorden. Gravide og ammende bør ikke spise krabber, hummer eller stasjonær fisk fanget i Sørfjorden.

SAUDA: Advares mot: Blåskjell.

KARMSUND: Advares mot: Skjell og krabbe.

STAVANGER: Advares mot: Skjell plukket i Vågen.

SANDNES: Advares mot: Skjell fra Gandsfjorden.

FARSUND: Advares mot: Skjell.

DENNE SJØMATEN BØR DU IKKE SPISE

SØR-VARANGER:
Advares mot: Fisk fra vannene Førstevatn, Langdammen og Prestevatn.

HONNINGSVÅG:
Advares mot: Skjell.

HAMMERFEST:
Advares mot: Skjell.

TROMSØ:
Advares mot: Skjell fra Tromsøysundet og områdene rundt vraket av Tirpitz.

HARSTAD:
Advares mot: Gravide og ammende bør ikke spise filet fra torsk. Nyren må fjernes fra 0-skjell.

SALTEN/LOFOTEN:
Advares mot: Taskekrabbe fanget nord for Saltfjorden, så langt nord som den finnes. Omfatter hele Lofoten og Vesterålen.

RANFJORDEN:
Advares mot: Skjell.

SANDNESSJØEN:
Advares mot: Skjell.

BRØNNØYSUND:
Advares mot: Blåskjell.

NARVIK:
Advares mot: Skjell.

RAMSUND:
Advares mot: All fisk og sjømat.

**Lands-
omfattende:**
Advares mot: Lever
i selvfanger fisk, unntatt
torsk fanget på åpent hav.

Ellers utføres det undersøkelser eller tiltak i Flekkefjord, Oslo, Fedafjorden, Ranfjorden, Trondheim og Arendal havn. Det er tidligere gjennomført store tiltak i Oslo, Trondheim, Drammen, Sandefjord, Kristiansand, Tromsø, Hammerfest og Eydehavn.

Tidligere har det vært advart mot å spise fisk og/eller sjømat fra Oslofjorden, Fedafjorden, Tønsberg, Tvedestrand, Arendal, Topdalsfjorden, Flekkefjord og Trondheimsfjorden.

ÅLESUND:
Advares mot: Blåskjell, berggylte og krabber fra Åsefjorden.

HOMMELVIK:
Advares mot: Skjell.

SUNNDALSFJORDEN:
Advares mot: Skjell.

HØYANGSFJORDEN:
Advares mot: Skjell og brunmat fra krabbe.

ÅRDALSFJORDEN:
Advares mot: Skjell.

MJØSA OG HURDALSJØEN:
Advares mot: Lever fra lake.

DRAMMEN:
Advares mot: Filet av skrubbe og ørret. Gravide frarådes å spise torsk.

SANDEFJORD:
Advares mot: Krabbeinnmat.

KRAGERØ:
Advares mot: Skjell. Gravide og ammende advares mot å spise torskefilet.

GRENLAND:
Advares mot: Fisk og skalldyr fra Frierfjorden og Voldsfjorden ut til Brevikbroen. Sjøørret fisket i vassdrag som munnar ut i Frierfjorden. Ikke spis krabbe fanget mellom Brevikbroen og Mølen/Såstein.

KRISTIANSSAND:
Advares mot: Fet stasjonær fisk, blåskjell og brunmat fra krabber.

Kilde: Miljødirektoratet, Mattilsynet, fylkesvise tiltaksplaner.
Grafikk: Ketill Berger, Film & Form. Kildekart: OMC - Martin Weimert

Les mer om de forskjellige områdene på www.nogm.no

NYTT OLJESVART STORTING

Det nye Stortinget har ingen planer om å la mes-teparten av norsk olje og gass bli liggende, og mot-standen mot åpning av nye områder for olje- og gassvirksomhet er minimal. Det viser en under-søkelse Natur & miljø har utført.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Det er stort flertall på Stortinget for å fortsette «business as usual» og hente opp svært mye av det som er igjen av norsk olje og gass. En undersøkelse Natur & miljø har gjort blant partienes førstekandidater viser at det ikke ligger an til reduksjoner i utvinningen.

KLAR BESKJED FRA FORSKERHOLD

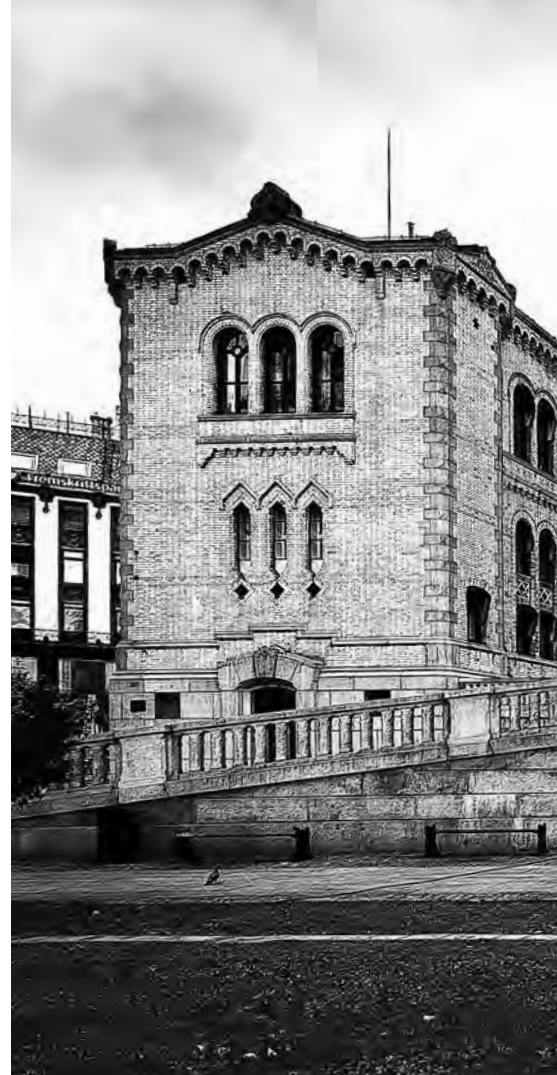
Undersøkelsen ble tatt opp i august, samtidig som det ble kjent at klimapanelets nye rapport slår fast at behovet for ut-slippskutt er større enn noensinne. Lek-kasjer fra rapporten, som legges frem i slutten av september, viser at klimapane-let er 95 prosent sikre på at klimaendrin-gene skyldes oss mennesker.

I desember i fjor kom en annen viktig rapport. Da konkluderte Det internasjonale energibyrået (IEA) med at to tre-deler av verdens olje, gass og kull må bli liggende hvis vi skal unngå farlige klima-endringer.

FØLGER IKKE FORSKERNE

Forskernes konklusjoner er klare, men hva gjør norske politikere med kunnska-pen? Vi utfordret partienes førstekandi-dater til å svare på akkurat det. Her er noen av våre funn:

■ De tre største partiene Høyre, Frp og Ap sier klart nei til å la to tredeler av

En undersøkelse Natur & miljø har gjort blant partienes førstekandidater til Stortinget viser stor motstand mot å redusere tempoet i norsk olje- og gassutvinning.

FOTO: DMITRY VALBERG, FLICKR

norsk olje og gass bli liggende i bakken.

■ Småpartiene Venstre, SV, MDG og Rødt sier ja.

■ Sp og KrF har ikke bestemt seg.

JA TIL STORE KLIMAKUTT

Undersøkelsen viser likevel at det er so-

Fakta

MILJØUNDERSØKELSEN VALGET 2013

Undersøkelsen ble tatt opp av Natur & miljø i perioden fra 5. til 26. august 2013. Den ble sendt ut til den øverste kandi-daten på partienes fylkeslister, i alt 170 personer. Vi fikk svar fra til sammen 122 personer, eller 72 prosent. Svarandelen i hvert parti var slik: Høyre 53 prosent, Ap 53 prosent, Frp 53 prosent, KrF 58 prosent, Venstre 94 prosent, Sp 63 prosent, SV 89 prosent, MDG 89 prosent og Rødt 89 prosent.

Flertall for økt CO₂-avgift

Av klimatiltakene vi hadde satt opp, er det flertall på Stortinget for å øke CO₂-avgiften og støtte energisparing i husholdningene. Slik svarte flertallet i de ulike partiene i vår undersøkelse.

Klimatiltak	Partier med flertall for
Redusere tempoet i oljeutvinningen	KrF, Venstre, Sp, SV, MDG, Rødt
Ikke åpne nye områder for olje- og gassvirksomhet	SV, MDG, Rødt
Øke CO ₂ -avgiften og andre miljøavgifter	Høyre, KrF, Venstre, Sp, SV, MDG, Rødt
Øke støtten til energisparing i husholdningene	Høyre, Frp, KrF, Venstre, Sp, SV, MDG, Rødt
Prioritere jernbane fremfor vei	Venstre, SV, MDG, Rødt
Stanse utvidelsene av de store flyplassene	SV, MDG, Rødt

Klimatiltak som får støtte av et flertall av partienes førstekandidater.

KILDE: MILJØUNDERSØKELSEN VALGET 2013, NATUR & MILJØ.

lid flertall for å vedta store kutt i norske klimagassutslipp de fire neste årene. Bare tre prosent av listetoppene svarer at de er mot dette. Støtten er riktignok lunken i Frp, hvor bare halvparten er «litt enig» i slike kutt. I de andre partiene mener så godt som alle at store reduksjoner må gjennomføres.

Ser vi på partienes valgprogram finner vi en rekke ulike klimatiltak. Mange vil satse på teknologiutvikling, fornybar energi og kollektivtrafikk. I denne undersøkelsen ønsket vi å måle oppslutningen om noen utvalgte klimatiltak som virkelig monner: Redusere tempoet i oljeutvinningen, ikke åpne nye områder for olje- og gassvirksomhet, øke CO₂-avgiften og andre miljøavgifter, øke støtten til energisparing i husholdningene, prioritere jernbane fremfor vei og stanse utvidelsen av de store flyplassene.

JA TIL CO₂-AVGIFT

Undersøkelsen viser at det er tverrpolitisk og stort flertall for å øke støtten til energisparing i husholdningene. Det er også flertall for å øke CO₂-avgiften og andre miljøavgifter slik at det blir dyrere å slippe ut klimagasser og forurense. Kun småpartiene vil redusere tempoet i norsk utvinning av olje og gass. Til gjengjeld

ønsker de det alle sammen. Det er bare SV, MDG og Rødt som ikke vil åpne nye områder for olje- og gassvirksomhet. De tre er også alene om å ville stanse utvidelsene av de store flyplassene. I de store partiene Høyre, Frp og Ap er det ingen av listetoppene som vil redusere oljeutvinningstempoet eller la være å åpne nye områder. Arbeiderpartiet skiller seg fra de andre partiene ved at halvparten av listetoppene har krysset av på «ubesvart» på spørsmålet om klimatiltakene.

GRØNN, GRØNNERE, GRØNNEST

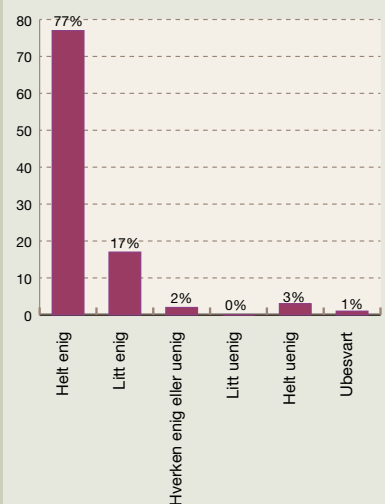
MDG og Rødt er sammen med SV de grønneste i vår undersøkelse. De vil ikke bore i Lofoten, de vil la to tredeler av oljen og gassen bli liggende, de vil redusere tempoet i olje- og gassvirksomheten, ikke åpne nye områder for boring, de vil øke CO₂-avgiften, øke støtten til energisparing, prioritere jernbane fremfor vei og stanse utbyggingen av de store flyplassene. Alle tre er unisone i ønsket om store kutt i norske klimagassutslipp de fire neste årene.

Men på ett spørsmål går disse tre hver sin vei: Der MDG og Rødt slakter de rødgrønnes klimainnsats, er SV såre fornøyd. Nesten alle SVs listetopper mener at de rødgrønnes klimainnsats har vært god.

Ja til store klimakutt

94 prosent av førstekandidatene i partiene Ap, Høyre, Frp, KrF, Venstre, Sp, SV, MDG og Rødt er helt enig eller litt enig i at det må kuttes stort i norske klimagassutslipp de fire neste årene.

I hvilken grad er du enig i følgende påstand: Klimatrusselet krever at det må iverksettes tiltak som gir stor reduksjon i norske klimagassutslipp de fire neste årene.

Miljøundersøkelsen valget 2013:

SLIK BLIR KLIMAPOLITIKK

Hva mener partiene om de store og viktige klimasakene? Like før valget utfordret Natur & miljø partiens førstekandidater i alle fylker til å svare på det. Her kan du lese hvilken klimapolitikk du kan vente deg de fire neste årene.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

HØYRE VIL

- - Redusere norske klimagassutslipp stort de neste fire årene.
- Øke CO₂-avgiften og andre miljøavgifter
- Øke støtten til energisparing i husholdningene

HØYRE VIL IKKE

- Holde to tredeler av norsk olje/ gass i bakken
- Holde Lofoten oljefritt
- Redusere tempoet i olje- og gassvirksomhet
- La være å åpne nye områder for olje- og gassvirksomhet
- Prioritere jernbane fremfor vei
- Stanse utvidelsene av de store flyplassene.

Resultatene er basert på svar fra 10 av Høyres 19 fylkestopper.

Arbeiderpartiet

ARBEIDERPARTIET VIL

- Redusere norske klimagassutslipp stort de neste fire årene.

AP VIL IKKE

- Holde to tredeler av norsk olje og gass i bakken
- Øke CO₂-avgiften og andre miljøavgifter
- Øke støtten til energisparing i husholdningene
- Prioritere jernbane fremfor vei
- Redusere tempoet i olje- og gassvirksomhet
- La være å åpne nye områder for olje- og gassvirksomhet
- Stanse utvidelsene av de store flyplassene

AP VET IKKE OM DE VIL ha oljeboring i Lofoten

Resultatene er basert på svar fra 10 av Aps 19 fylkestopper.

FREMSKRITTPARTIET VIL:

- Øke støtten til energisparing i husholdningene

FRP VIL IKKE:

- Holde to tredeler av norsk olje/ gass i bakken.
- Holde Lofoten oljefritt
- Redusere tempoet i olje- og gassvirksomhet
- La være å åpne nye områder for olje- og gassvirksomhet
- Øke CO₂-avgiften og andre miljøavgifter

- Prioritere jernbane fremfor vei
- Stanse utvidelsene av de store flyplassene

FRP vet ikke om de vil redusere norske klimagassutslipp stort de neste fire årene. *Resultatene er basert på svar fra 10 av Frps 19 fylkestopper.*

Kristelig Folkeparti

KRISTELIG FOLKEPART VIL

- Holde Lofoten oljefritt
- Redusere norske klimagassutslipp stort de neste fire årene
- Redusere tempoet i olje- og gassvirksomhet
- Øke CO₂-avgiften og andre miljøavgifter
- Øke støtten til energisparing i husholdningene

KRF VIL IKKE

- La være å åpne nye områder for olje- og gassvirksomhet
- Stanse utvidelsene av de store flyplassene

KRF VET IKKE OM DE VIL

- Holde to tredeler av norsk olje/ gass i bakken.
 - Prioritere jernbane fremfor vei
- Resultatene er basert på svar fra 11 av KrFs 19 fylkestopper.*

VENSTRE VIL

- Holde to tredeler av norsk olje/ gass i bakken.
- Holde Lofoten oljefritt
- Redusere norske klimagassutslipp stort de neste fire årene
- Redusere tempoet i olje- og gassvirksomhet

RIKKEN

- Øke CO₂-avgiften og andre miljøavgifter
- Øke støtten til energisparing i husholdningene
- Prioritere jernbane fremfor vei

VENSTRE VIL IKKE

- La være å åpne nye områder for olje- og gassvirksomhet
- Stanse utvidelsene av de store flyplassene

Resultatene er basert på svar fra 17 av Venstres 18 fylkestopper.

SENTERPARTIET VIL

- Holde Lofoten oljefritt
- Redusere norske klimagassutslipp stort de neste fire årene
- Redusere tempoet i olje- og gassvirksomhet
- Øke CO₂-avgiften og andre miljøavgifter
- Øke støtten til energisparing i husholdningene (snaut flertall)

SP VIL IKKE

- La være å åpne nye områder for olje- og gassvirksomhet
- Prioritere jernbane fremfor vei
- Stanse utvidelsene av de store flyplassene

SP VET IKKE OM DE VIL holde to tredeler av norsk olje/gass i bakken. Resultatene er basert på svar fra 13 av Sps 19 fylkestopper.

SOSIALISTISK VENSTREPARTI VIL

- Holde to tredeler av norsk olje/gass i bakken

Les mer på nett

Se hele undersøkelsen med alle svarene fra partiene på Natur & miljø nettside www.nogm.no. Undersøkelsen ble tatt opp av Natur & miljø i perioden fra 5. til 26. august 2013. Den ble sendt ut til den øverste kandidaten på partienes fylkeslister, i alt 170 personer. Vi fikk svar fra til sammen 122 personer, eller 72 prosent.

- Holde Lofoten oljefritt
- Redusere norske klimagassutslipp stort de neste fire årene
- Redusere tempoet i olje- og gassvirksomhet
- La være å åpne nye områder for olje- og gassvirksomhet
- Øke CO₂-avgiften og andre miljøavgifter
- Øke støtten til energisparing i husholdningene
- Prioritere jernbane fremfor vei
- Stanse utvidelsene av de store flyplassene

Resultatene er basert på svar fra 17 av SVs 19 fylkestopper.

MILJØPARTIET DE GRØNNE VIL

- Holde to tredeler av norsk olje/gass i bakken
- Holde Lofoten oljefritt
- Redusere norske klimagassutslipp stort de neste fire årene
- Redusere tempoet i olje- og gassvirksomhet
- La være å åpne nye områder for olje- og gassvirksomhet
- Øke CO₂-avgiften og andre miljøavgifter

- Øke støtten til energisparing i husholdningene
- Prioritere jernbane fremfor vei
- Stanse utvidelsene av de store flyplassene

Resultatene er basert på svar fra 17 av MDGs 19 fylkestopper.

RØDT VIL

- Holde to tredeler av norsk olje/gass i bakken
- Holde Lofoten oljefritt
- Redusere norske klimagassutslipp stort de neste fire årene
- Redusere tempoet i olje- og gassvirksomhet
- La være å åpne nye områder for olje- og gassvirksomhet
- Øke CO₂-avgiften og andre miljøavgifter
- Øke støtten til energisparing i husholdningene
- Prioritere jernbane fremfor vei
- Stanse utvidelsene av de store flyplassene

Resultatene er basert på svar fra 17 av Rødts 19 fylkestopper.

Slakter de rødgrønne

Hvor vellykket har regjeringens klimapolitikk vært de siste årene, sett i lys av truselen som klimaendringene representerer? Det kommer an på hvem vi spør.

Partiene utenfor den rødgrønne regjeringen er sikker i sin sak. Førstekandidatene i Frp, Høyre, Venstre,

KrF, Miljøpartiet De Grønne og Rødt slakter de rødgrønnes klimainnsats. Et overveldende flertall i alle partier mener at de rødgrønne har gjort en svært dårlig eller dårlig jobb. Spør vi de rødgrønne selv, får vi det motsatte svaret. Ap, Sp og SV er helt enige om at de har gjort en god innsats for klimaet. Det viser Natur & miljøundersøkelse valget 2013.

DYSTRE KLIMA- UTSIKTER

- hvis vi ikke legger om snarest

Klimaendringene påvirker oss daglig. Verdens fremste klimaforskere tegner et dystert bilde av hvordan fremtiden vil bli hvis vi ikke klarer å få utslippene under kontroll, og tilpasse samfunnet til de endringer som uansett vil komme.

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvernforbundet.no

Natur & miljø er et av få medier som har fått tilgang til et utkast til FNs klimapanelens kommende rapport om påvirkning, tilpasning og sårbarhet for klimaendringer, den såkalte WGII. Funnene i rapporten er foreløpige, og rapporten skal ikke offentliggjøres før 29. mars neste år. Men de foreløpige funnene er dramatiske.

HAR PÅVIRKET PÅ ALLE KONTINENTER

Klimaendringer har allerede påvirket fysiske, biologiske og menneskelige systemer på alle kontinenter og i de fleste hav. Påvirkning fra nylige ekstreme klimahendelser, som flommer og tørke, viser at økosystemer og menneskelige systemer er sårbare for klimavariasjonene som vi nå ser. Planter og dyr har forflyttet seg, og endret vaner og populasjonsmønster som et svar på klimaendringene. Mange store økosystemer opplever endringer som kan

tolkes som tidlige varsler på kommende skifter, delvis på grunn av klimaendringer. Ingen vet hvordan disse skiftene vil påvirke jorda, mattilgangen og miljøet.

FISKEN FLYTTER

Oppvarming endrer allerede nå hvor fiskearter lever, hvor mange de er, hvor de svømmer og når de gjør ulike aktiviteter. Klimaendringene påvirker allerede sannsynligvis verdens matproduksjon på en slik måte at høyereliggende områder gir større avlinger, mens lavereliggende områder gir mindre. Siden de fleste matproduserende områder på jorda ligger lavt, blir totalresultatet negativt. En nedgang på 5 prosent i verdens matproduksjon innen 2050 er sannsynlig, mener FNs klimapanel, i strid med forrige rapport fra 2007 da de mente matvareproduksjonen ville gå opp, i hvert fall til man nådde tre graders temperaturstigning.

VERST FOR DE FATTIGE

De som rammes hardest, er de som har det verst fra før. Spesielt utsatt er folk som bor i områder rammet av væpnet konflikt, fattige mennesker både i byer og på landsbygda og folk med dårlig helse fra før. «Klimaendringer er en ekstra faktor i tillegg til eksisterende sårbarhet når det gjelder helsesituasjonen», sies det i utkastet.

Effektene graderes i rapporten i «meget høy sikkerhet», «høy sikkerhet», «medium sikkerhet» og «lav sikkerhet», som relaterer til hvor sikker forskerne er på sine funn. Alle funnene som til nå er omtalt i denne rapporten har høy eller meget høy sikkerhet, bortsett fra effekten

på matproduksjonen, som er rangert som medium.

Blant andre effekter med medium sikkerhet finner vi at vannsystemer har endret seg på grunn av klimaendringer, med skifte i regnmønster, smeltende isbreer, endringer i vannkvalitet og sedimenttransport. Vi finner også at klimaendringene kan ha ført til redusert folkehelsekvalitet også for de som har det ok i dag.

IKKE HELSVART HVIS VI HANDLER

Men alt er ikke svart. Klimapanelet mener fortsatt vi har mulighet til å unngå de verste konsekvensene av klimaendringene. Men da må det både utslippskutt og tilpasningstiltak til. Utslippskutt behandles i klimapanelets tredje rapport, som Natur & miljø ennå ikke har fått tilgang til. Men tilpasning til klimaendringene behandles av rapport 2, og den fastslår at det er fullt mulig å iverksette tiltak som øker klimarobustheten samtidig som menneskets leve-

FOTO: BALD EAGLE BLUFF, FLICKR

kår forbedres, den sosiale og økonomiske situasjonen forblir god og miljøet tas vare på på en ansvarlig måte. Eksisterende økonomiske mekanismer kan brukes til å bedre tilpasningen til klimaendringene, ifølge klimapanelet. Samtidig sier rapporten at en reduksjon i utslippene av klimagasser både vil bedre det globale og det lokale miljøet, med veldig høy sikkerhet.

KAN BLI SELVFORSTERKENDE

Forskerne er også så godt som sikre på at det eksisterer såkalte «tipping points», terskler der oppvarmingen blir så stor at den blir selvforsterkende. Eksempler på dette er smelting av permafrost i Arktis, som vil kunne frigi store mengder metan, og hvis regnskogen tilpasser seg et tørrere klima. Forsuringen av havet vil fortsette, og flommer vil bli mer vanlige. Og hvis vi ikke tilpasser oss det nye klimaet, blir regningen langt større enn om vi gjør det. Hvis havstigningen i 2100 er på 1,26 me-

ter, som er et anslag basert på klimapanelets scenario RCP6.0 (innebærer noe kutt i utslippene, men ikke nok til å nå togradersmålet), vil kostnadene ved flommer uten tilpasning være i størrelsesorden 1800 milliarder kroner årlig på verdensbasis. Ved tilpasningstiltak vil man få denne summen ned i 540 milliarder kroner, inkludert tilpasningstiltakene.

SIKKERHETSTRUSSEL

I tillegg regner forskerne med at det er medium sjanse for at endringer i vindforhold, havnivå og stormintensitet vil gjøre risikoen ved shipping, oljeboring, gassutvinning og mineralutvinning større. Klimaendringene vil også gi høyere matvarepriser og lavere matsikkerhet. Det er enighet blant forskerne om at klimaendringene er en trussel mot menneskets sikkerhet, fordi det undergraver levekårene, øker flyktningestrømmer og ødelegger statenes evne til å beskytte sine borgere.

INGEN VANLIG RAPPORT

FNs klimapanel består av over 830 forfattere som gjennomgår all tilgjengelig forskning på klimaområdet, både rapporter som støtter menneskeskapte klimaendringer (som er i overveldende flertall) og andre. 529 av disse forfatterne var ikke med på å lage den forrige hovedrapporten, som ble fremlagt i 2007. Likevel er ikke konklusjonene særlig ulike. Flere av funnene har blitt sikrere, og noen effekter viser seg å ha større innvirkning på klimaet, andre mindre. Utkast til to av de fire delrapportene har allerede lekket ut. Nå gjenstår det å se om lekkasjene vil påvirke politikerne og forhandlerne som møtes til klimatoppmøte i Warszawa i november.

■ Les mer om FNs klimapanelts femte hovedrapport på neste side.

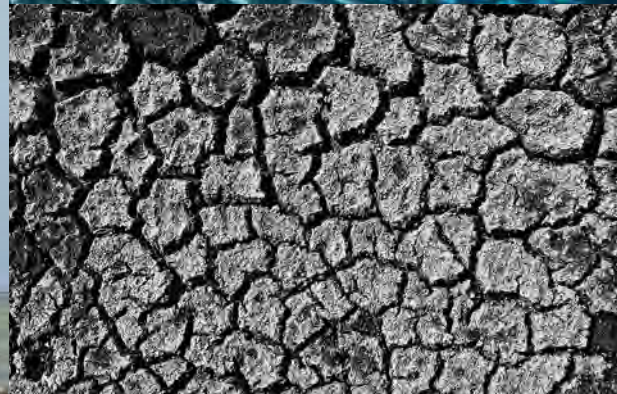
HAVET STIGER

Stigende havnivå vil gjøre mange områder ubeboelige for mennesker.

FISKEN FLYTTER

I sommer har makrellen vandret usedvanlig langt nord. Det er en indikasjon på at global oppvarming påvirker fiskebestander. Klimaendringene gir allerede dramatiske konsekvenser for mennesker og økosystemer, ifølge FNs klimapanel. FOTO: ISTOCKPHOTO.COM)

EKSTREME KLIMAHENDELSER

Flom og tørke vil bli vanligere.

FOTO: VIEWMINDER, FLICKR

KAN IKKE STOPPE KLIMA

Selv om vi stanser alle utslipp i dag, vil den globale oppvarmingen fortsette i mange hundre år. Men utslippskutt kan bremse oppvarmingen. Det slås fast i et utkast til FNs klimapanel's femte hovedrapport.

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvernforbundet.no

Oppvarmingen går noe senere enn tidligere antatt, men konsekvensene er større enn klimapanelet antok i sin forrige rapport. Klimaforskerne blir stadig sikrere på at hoveddelen av den globale oppvarmingen skyldes menneskeskapte utslipp. I utkastet til ny hovedrapport, som Natur & miljø med flere har fått tilgang til, sies det at det er ekstremt sannsynlig (95 prosent eller mer) at over halvparten av den observerte oppvarmingen skyldes våre utslipp. Hvis utslippstrenden fortsetter som i dag, med kun små, lokale tiltak for å begrense utslippene av klimagasser, er det sannsynlig at temperaturøkningen kan nå fire grader innen 2100. Selv med sterke utslippskutt vil vi få en økning mellom 1,5 og 2 grader.

BEDRE DOKUMENTERT OG TALLFESTET

– Noen teorier man har hatt tidligere kan nå vitenskapelig bekreftes, blant annet kan man knytte store nedbørsmengder på den nordlige halvkule til menneskeskapte klimaendringer. Det er også sannsynlig at tørke og hetebølger kan knyttes til klimaendringene, men det er vanskelig å konkludere, siden mange faktorer påvirker dette, forteller professor Helge Drange fra Bjerknessenteret for klimaforskning i Bergen.

Drange sier det ikke er noe grunnleggende nytt i rapporten.

– Ting som klimapanelet tidligere har sagt, står ved lag, men den gamle kunnskapen er bedre dokumentert og tallfestet. Antakelsene om havnivåstigning er oppjustert, og rapporten beskriver at våre utslipp vil ha konsekvenser i hundre- og tusenvis av år. Vi kan uansett forvente større tørke der det i dag er tørt, og mer nedbør der det i dag er fuktig. Solsyklusens rolle i jordas klima er ytterligere nedjustert i denne rapporten. De kan ikke forklare temperaturstigningen, sier Drange.

VERBAL TAUTREKKING

Utkastet som har lekket ut fra prosessen skal gjennomgås på et større møte i Stockholm før offentliggjøringen, og kan

bli endret. Drange mener imidlertid at eventuelle endringer vil bli små.

– Vitenskapen ligger fast. I Stockholm skal forskere og nasjonale delegater komme frem til en verbal konsensus om hovedfunnene, og det blir nok en del tautrekking om ordvalg. I tillegg skal det utarbeides et «Summary for Policymakers», et resymé av rapportens innhold som skal gjøre det lettere tilgjengelig for beslutningstakere, sier Drange.

SAMMENFATTER FORSKNINGEN

FNs klimapanel har arbeidet med sin nye hovedrapport siden 2007, og har gjennomgått all tilgjengelig klimaforskning siden da. I løpet av et drøyt år skal tre faglige rapporter og en oppsummeringsrapport sammenfatte det verdens forske-

Fakta

KLIMAPANELET'S FEMTE HOVEDRAPPORT

- Utarbeidet av over 830 forfattere, som har gjennomgått all tilgjengelig forskning på klimafeltet
- Utgis i tre delrapporter og en samlerrapport.
- Delrapport 1, som omhandler den vitenskapelige bakgrunnen for klimaendringer, offentliggjøres i Stockholm 27. september i år.
- Delrapport 2, som omhandler påvirkning, tilpasning og sårbarhet for klimaendringer, offentliggjøres i Yokohama 29. mars 2014.
- Delrapport 3, som omhandler utslippskutt, offentliggjøres i Berlin 11. april 2014.
- Samlerapporten, som skal være et sammendrag av delrapportene beregnet på politikere, næringsliv og andre interesserte og berørte, offentliggjøres i København 31. oktober 2014.

KLIMAENDRINGER

re nå vet om klimaendringer. Rapportene vil danne det vitenskapelige grunnlaget for FNs klimaforhandlinger, der nær sagt alle land i verden skal bli enige om hvilke tiltak man skal iverksette for å verne seg mot endringene. Publiseringen av første delrapport i Stockholm 27. september vil kunne sette fart i klimatoppmøtet, som i år arrangeres i november i Warszawa. Her skal man fortsette forhandlingene som tar sikte på å vedta en verdensomspennende klimaavtale i Paris i 2015.

VIKTIG MED FOREGANGSLAND

Drange er imidlertid ikke sikker på om rapporten vil gi klimaforhandlingene et nødvendig skyv fremover.

– Det er ikke mye nytt i rapporten, hoveddelen er bedre dokumentasjon av det

I Norge må vi leve med et våtere og villere klima i mange generasjoner fremover.

FOTO: MORTEN JACOBSEN, FLICKR

vi allerede vet. Vi mennesker er skrudd sammen slik at vi handler når vi ser konsekvensen av det vi gjør. Det viktigste som skjer for å få fart i den politiske prosessen rundt klima, skjer i foregangslandene. Den tyske energiomleggingen er viktig. Samtidig vil det være viktig hvis Kina får gjennomført sine planer om redusert bruk av kull. Tørke i Sør-Europa vil kunne tvinge EU til å ta ansvar. Men jeg tror Norge vil fortsette på den samme, gamle kursen, og håpe på det beste. Det høres i hvert fall slik ut på politikerne i valgkampen, sier Drange.

Bok om klimaspill

Bård Lahn har fulgt internasjonale klimaforhandlinger tett siden midten av 2000-tallet, delvis som medlem av den norske delegasjonen. Nå kommer han med boken «Klimaspillet» om forhandlingene.

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvernforbundet.no

– Jeg vil prøve å forklare hvorfor det er så vanskelig å bli enig om en internasjonal klimaavtale, og skildre hvordan slike forhandlinger foregår. Forhåpentligvis klarer jeg å skrive dette slik at det ikke blir bare en tørr fagbok, men viser maktsammenhenger, internasjonal politikk og klimaforhandlinger på en måte som kan være interessant for flere, sier Lahn.

FOTO: MARTIN ØDEGAARD

Bård Lahn skriver bok om klimaforhandlingene.

MÅ LÆRE AV FORRIGE RUNDE

Han har fulgt klimaforhandlingene for Naturvernforbundet fra Bali-planen, der en ny avtale skulle ferdigstilles innen to år, til kollapsen i København, og videre til toppmøtet i Durban, der man ble enig om en ny fremdriftsplan. Nå skal en ny avtale være ferdigforhandlet til toppmøtet i Paris i 2015.

– Boka handler mest om forrige forhandlingsrunde. Men for å få til noe fremover må vi lære av de konfliktene som kom opp der. En viktig lærdom er at det er farlig hvis man tror at klimaproblemet kan løses en gang for alle med en internasjonal avtale. Problemene som gjør klimaarbeidet vanskelig er noe vi må leve med fremover. Klima må inn som premiss for politikk og samfunnsutvikling, og kan ikke løses over natta med en avtale, sier Lahn.

PREGET AV STOLTENBERG

Boka vil i liten grad handle om norsk klimapolitikk, men tar for seg Norges rolle i det internasjonale klimaspillet.

– Norge har hatt en tilnærming preget av Jens Stoltenbergs syn på verden. Det blir interessant å se om Norge følger opp denne linjen fremover, eller om det kommer endringer, sier Lahn.

Boka «Klimaspillet» utgis på Flamme forlag i slutten av oktober.

built on trust™

www.iogm.no

Nature has its own rules.
We simply shape our ships to follow them.

www.vard.com

VARD™

a Fincantieri company

ETABL 1799
FRIELE

FRIELE FAIRTRADE KAFFE

er laget av de beste kaffebønnene fra Fedecaguas kooperativer i Guatemala. Kaffen dyrkes under skyggetrær i bratte terreng opptil 2000 moh. Dette gir en lang modningsprosess som, i kombinasjon med et vulkansk jordsmonn og måneder med regntid, hever kvaliteten og setter en ekstra spiss på smaken. Resultatet er en fruktig, rund og frisk kaffe med meget god syrlighet, og hint av mørk sjokolade, mandel og sitrus.

..... www.friele.no

En fruktig, rund & frisk kaffe, som passer til enhver anledning

FRIELE

Polen i kraftkontrovers over kull

Den polske regjeringen ønsker å bygge to nye 900 MW-enheter ved kullkraftverket i Opole, sørvest i landet. Krefter i EU ønsker å kjenne utbyggingen ulovlig, siden den ikke oppfyller kravet om å tilrettelegget for fangst og lagring av utslippene i EUs energidirektiv.

Undersøkelser gjort av den polske klimakoalisjonen viser at bruk av bioenergi vil gi 60 prosent

mer energi, og redusere klimagassutslippene til en seksdel. Men statsminister Donald Tusk har ifølge EurActiv gjort utbyggingen til en pilar i sin energipolitikk, og ønsker ikke å bøye seg for miljøkrav fra EU eller andre.

Polen er vert for årets klimahandlinger i FN-regi, og Opole-utbyggingen er ventet å skape demonstrasjoner i Warszawa under toppmøtet.

Kullkraftverket i Belchatow i Polen er en av Europas aller største utslippskilder for CO₂. Nå vil den polske regjeringen bygge ut verket i Opole til noe nær samme størrelse som giganten i Belchatow.

FOTO: LESZEK KOZLOWSKI/FLICKR.COM

Crosskjøring i sårbar myr

I Malvik har myrområder blitt skjemet av dype hjulspor. Kommunen og politiet er opprørt over terrengkjøringen i Jervskogen.

– Slike sår i naturen gror fryktelig seint igjen, særlig når det er myr og våte områder, sier Frank Johansen, virksomhetsleder for areal- og samfunnsplanlegging i Malvik kommune til NRK Trøndelag.

– Potensiell ødeleggelse av miljøet i området er en alvorlig sak som kan straf-

Kjøring med terrenggående kjøretøyer i myrområder skader naturen for lang tid.

FOTO: MTNEERMAN/FLICKR.COM

fes med bøter. Vi er avhengige av at folk melder fra til oss slik at vi kan dokumentere hvem som kjører, sier lensmann i Malvik, Per Helge Valen.

Høyeste klimagassutslipp noensinne

Verdens klimagassutslipp var i fjor 31,6 milliarder tonn. Det er det høyeste utslippsnivået noensinne. Utslippene øker raskest i Kina, mens USA er blant landene med størst reduksjon i sine utslipp, selv om nivået per person fortsatt er høyt. Ifølge Kyoto 2-avtalen, som ble vedtatt på klimatoppmøtet i Doha i Qatar i fjor, skal Norge redusere sine utslipp med 16 prosent i forhold til 1990-nivået innen 2020. I fjor lå imidlertid norske utslipp 5,1 prosent høyere enn i 1990, melder NTB.

Treplanting er hyggelig og fint, men redder ikke klimaet på egen hånd, sier forskere.

FOTO: TIM REDPATH/FLICKR.COM

Treplanting kan ikke oppveie utslipp

Forskere fra Storbritannia og Australia heller kaldt vann i blodet på de som mener skogplanting og -bevaring kan redde klimaet.

– Bevaring og restaurering av naturskog er en del av løsningen, men i realiteten er fossile CO₂-utslipp irreversible. Det er farlig å tro at landbaserte karbonlagre kan løse problemet med atmosfæriske karbonutslipp, fordi dette kan legitimisere den pågående bruken av fossile energikil-

der. Ingen mengde av skogplanting eller skogbevaring vil kunne utjevne utslippene, på grunn av miljømessige begrensninger på plantevekst og de store mengdene fossilt brensel som er tilgjengelig. Det finnes ingen annen løsning enn å kutte fossile utslipp drastisk, siden rundt en tredel av CO₂-en blir værende i atmosfæren i 2000 til 20 000 år, sier professor Brendan Mackey fra Griffith University Climate Change Response Program til Science Daily.

– Er det vanskelig å bite hånda som gir dere mat?

– Nei, vi har bitt den hånda ganske ofte, og det skal vi fortsette med.

Natur og Ungdom-leder Silje Lundberg etter påstander fra Frp om at de er for snille med SV, siden de har ledelsen i Miljøverndepartementet. (NRK)

– Når norsk olje pakkes inn i en retorikk som passer bedre for en økologisk dyrket og Fairtrade-merket banan, er det noen som tar i litt for mye.

Kjetil Bragli Alstadheim kritiserer Ola Borten Moes påstander om at Norge må produsere olje av hensyn til verdens fattige. (Dagens Næringsliv)

«En glissen forsamling på et titalls mennesker fikk med seg en tam debatt der panelet var enige om de store spørsmålene og strevde med å synliggjøre uenigheten seg i mellom.»

Stavanger Aftenblad beskriver den politiske oljedebatten mellom Ap, H og Frp under oljemessa ONS.

– Ja, jeg mener han er en grønn mann. Det mener jeg.

Sp-leder Liv Signe Navarsete i et overbevisende forsøk på å beskrive sin nestleder Ola Borten Moe som miljøets mann. (Dagbladet)

– Sent i går kveld, etter et program om hummersmørbrød, ble det som Dagbladets Geir Ramnefjell i går kalte valgkampens viktigste film vist på sidekanalen NRK2.

Aftenpostens Ole Mathismoen synes miljøspørsmål generelt, og filmen «I tolvtte time» spesielt, ble gjemt vekk i valgkampen.

– Arbeiderpartiet og Høyre sier ofte at Norge er en miljønasjon. Det blir litt som å teipe en dildo i panna på en hest, og kalle den en enhjørning.

Hallvard Surlien (MDG) med friske fraspark under valgdebatt. (Sikkert fra Twitter)

– Den gjør det svært behagelig å sitte å høre på Ole Paus' sang om Ola Borten Moe.

Frederic Hauge (Bellona) understreker at hans nye el-luksusbil Tesla Model S har et svært godt lydanlegg. (Teknisk Ukeblad)

Finnmarksaksjonen mot forgiftning fra gruver

TAR OPP KAMPEN MOT GRUVERUSH

Det er delt ut leteområder på størrelse med halve Finnmark, og flere internasjonale selskaper er med i et rush etter gull og andre mineraler i nord. Miljøødeleggelsene kan bli store. Det vil «Finnmarksaksjonen mot forgiftning fra gruver» hindre.

Tekst og foto: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

– Gruveindustrien er på jakt etter nye områder, og verdiene i nord er enorme. Det er anslått at det kan finnes mineraler for tusen milliarder på Nordkalotten, forteller Gunnar Reinholdtsen, leder i Naturvernforbundet i Finnmark.

Kreftene som arbeider for å utnytte mineralressursene i nord er sterke. Mektige internasjonale selskaper tråler nå Finnmark på kryss og tvers på leting etter mineraler, og de har norske myndigheter i ryggen. Leteområder er delt ut med rund hånd, og det er bevilget 100 millioner kroner til å kartlegge og bygge opp kunnskap. Som en motvekt har Naturvernforbundet i Finnmark vært med og startet Finnmarksaksjonen mot forgiftning fra gruver.

– NY OLJEALDER

– De snakker om en ny oljealder. Vi står fremfor en gigantisk utbygging over svært mange år. Naturvernforbundet kan ikke takle dette alene. Der for har vi gått sammen med reindriftnæringen, Vest-Finnmark Jeger og fiskeforening, Norges Fiskarlag og flere politiske partier. På sikt ønsker vi en allianse med organisasjoner i

de andre landene på Nordkalotten, forteller Reinholdtsen.

Finnmarksaksjonen er en paraplyorganisasjon som skal koordinere informasjon, mediedekning og politisk press fra medlemsorganisasjonene. Målet er å hindre at gruveindustrien får ødelegge for mye av finnmarksnaturen.

FRYKTER STORE MILJØØDELEGGELSER

Finnmarksaksjonen frykter at miljøkonsekvensene vil bli store.

– Flere steder ønsker gruveselskapene å dumpe gruveslam i sjøen. Det vil få alvorlige følger for livet i fruktbare fjorder. Det er også planer om å åpne store dagbrudd som kan gi tap av naturmangfold og verdifulle beiteområder for beitenæringen, sier Anne Greve i Naturvernforbundet i Finnmark.

BØKFJORDEN, REPPARFJORDEN OG BIEDJOVÁGGI

Forurensning fra gruver er ikke noe nytt tema i Finnmark, og flere steder er kampen mellom næringsinteresser og naturvernere i full gang.

Sydvaranger Gruve har nylig tatt opp driften igjen etter å ha ligget nede siden 1996. Det har medført store utslipp av slagg blandet med farlige kjemikalier til Bøkfjorden. I Kvalsund er det også planer om å starte driften igjen med en kraftig utvidelse av kobbergruvene. Det vil gi store naturinngrep, med utslipp til Repparfjorden eller et gigantisk landdeponi. I Biedjovággi i Kautokeino er det planer om gull- og kobberutvinning. Gruvedrift her vil legge beslag på viktige områder for reindriften og kan føre til forurensning av elver og innsjøer. Alle steder er Naturvernforbundet sterkt engasjert.

Lotte Ruge, Gunnar Reinholdtsen, Anne Greve, Svein Lund og Eirin Hivand Haneberg i Naturvernforbundet er med i Finnmarksaksjonen mot forgiftning fra gruver.

SIER IKKE NEI TIL ALT

– Vi sier ikke nei til alt, men det er vår oppgave å si fra når det er fare for alvorlige konsekvenser mot natur og livsmiljø. I bunn og grunn handler dette om at vi skal levere en levende jord videre til de neste generasjoner, sier Reinholdtsen.

Gull, kobber og de andre mineralene det letes etter utgjør en mikroskopisk liten del av jordsmonnet eller berget. Gruvedrift krever derfor ofte store inngrep, og det blir produsert enorme mengder gruveslam. Finnmarksaksjonen har tre hovedkrav:

- Nei til gruvedrift som forgifter land eller vann
- Stopp arealtap - gruvedrift skal ikke

ødelegge for bærekraftige næringer

- Stopp sjødumping

FORBUD MOT SJØDEPONI

– Vi har jobbet med å løfte disse sakene fra lokalt hold. Mange vet ikke hva som er i ferd med å skje og hvilke konsekvenser det kan få. Derfor må vi bringe informasjon ut til folk, sier Anne Greve.

Kampen mot forurensende gruver var også tema på Naturvernforbundets landsmøte, som fant sted i Trondheim. Der ble det vedtatt en uttalelse med krav om forbud mot sjødeponi. «Naturvernforbundet tar sterk avstand fra gruvedrift som baserer seg på å dumpe gruveslam i fjordene og krever at det må bli innført et nasjonalt

totalforbud mot sjødeponi for å verne det marine naturmiljøet.» , står det i uttalelsen.

STØTTER SVENSK MOTSTAND

Det er ikke bare i Norge det er planer om gruvedrift. I Jöckmök i Sverige er det storstilte planer om malmbygging. Får de grønt lys vil dagbruddet bli minst to kvadratkilometer stort og cirka 350 meter dypt. Naturvernforbundets landsmøte kom med følgende støtteerklæring:

«Naturvernforbundet vil uttrykke sin ubetingede støtte til det tverrpolitiske nettverket «Gruvfritt Jöckmök» som akkurat i disse dager har stått bak flere fredelige demonstrasjoner i området der det nå prøvbores etter malmforekomster.»

Verveuke!

Fra 21. - 29. september er det verveuke i Naturvernforbundet

Bli medlem - send SMS med kodeord NATUR til 2377

Vi oppfordrer alle medlemmer, aktive og lokallag til å til å gjøre en innsats under verveuka!

Bestill vervemateriell og få vervetips på www.naturvernforbundet.no/vervetips

Slik verver du:

Meld inn nytt medlem på www.naturvernforbundet.no/medlem eller få vedkommende til å sende SMS NATUR til 2377 og gi beskjed til oss hvem du har vervet på e-post medlem@naturvernforbundet.no

Les mer på www.naturvernforbundet.no/verve

Naturvernforbundet

FUGLE- FJELLET STILNER

Fuglefjellet på Runde er bare en skygge av hva det tidligere var.

FOTO: ELISABETH GOMM

**TRUETE
ARTER**

I løpet av de siste tiårene er hundretusener av sjøfugler blitt borte fra Runde. Krykkjer, lomvi, lunde og toppskarv. Art etter art kollapse på fuglefjellet som en gang var farget hvitt av fugleskitt. Det har blitt mye stille på Runde. Fuglefjell skal ikke være stille.

IKKKE EN SKARVE N

På 1970-tallet var det 5 000 par med toppskarv på Runde. Da forskerne kom for å telle dem i år, var det en håndfull par igjen. Ikke en eneste skarvunge ble klekket ut på fuglefjellet i år.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Fuglefjellet Runde som tidligere huset hundretusener av sjøfugler er altfor nakent, for stille, for grønt. På det meste var det

120 000 par med krykkjer her. I år ble det registret 220 fugler. Lomvi og lunde sliter med å få frem unger. Havhesten har ikke fått unger her siden 2001. De siste to årene er det bare noen få toppskarver som har bygget reir, og så har de bare blitt borte, forlatt reirene, uten at en eneste unge er klekket ut.

DET REGNET EKSKREMENTER

Rapporter fra fuglefjellet på Runde i år står i skarp kontrast til tidligere beretninger. Da konservator J. F. Willgoths i Vestlandske Naturvernforening besøkte Runde på 1950-tallet ble han møtt av hundretusener av sjøfugl.

– Uten stans lød krykkjenes monotone «kete-veei», mens det regnet ned med ekskrementer fra svermen som sto tett omkring i luften. Nå og da kunne en også høre underlige knurrende eller gryntende låter fra alkeselskapene. En ble snart ganske ør i hodet av denne tette duren som nesten overdøvet dønningens bulder mot stranden, skriver Willgoths i Naturvernforbundets årsrapport fra 1956.

– FULLSTENDIG KOLLAPS

På nordsiden av øya fant Willgoths en stor skarvekoloni i en diger steinur litt ovenfor stranden. Han anslo bestanden til cirka 1500 par. Frem til midten av 1970-tallet økte bestanden til cirka 5000 par. Siden har det gått nedover med toppskarvene på Runde.

– Hverken i fjor eller i år fikk toppskarven frem unger på Runde. Det er fullstendig kollaps, forteller Svein-Håkon Lorentsen, seniorforsker ved Norsk institutt for naturforskning (NINA).

OM TOPPSKARVEN

Bildet er imidlertid ikke like mørkt for topp-

Toppskarv lever langs kysten fra Rogaland til Finnmark.

FOTO: RAYMORRIS

skarven andre steder i landet. Den er ubredt fra Rogaland i sør til Finnmark i nord, med et tyngdepunkt i Midt-Norge. På Sklinna i Nord-Trøndelag og på Hornøya utenfor Vardø har bestanden økt, mens den er noenlunde stabil fra Helgelandskysten til Øst-Finnmark.

I Midt-Norge er toppskarven nært knyttet til tareskogene, hvor den går etter sei fra de to første årsklassene. Hva skarvene spiser på Runde vet forskerne mindre om, men de er sikre på at det er matmangel som er grunnen til at skarven og andre sjøfuglarter kolliderer på Runde. Én forklaring kan være den voldsomme veksten i makrellbestanden.

MAKRELLEN FÅR SKYLDA

– Man kan ikke vente annet når makrellene har beitet ned 80 prosent av planktonet i sjøen. Når så mye basismat forsvinner, vil dette påvirke hele kjeden av liv i og ved havet, sier

Fakta

Toppskarv
Phalacrocorax aris-
totalis

Status i Norge: Ikke på rødlisten

Bestand: Dramatisk nedgang på Runde. Andre steder er bestanden stabil eller øker litt.

Utbredelse: Fra Rogaland til Finnmark

Lengde: 65-80 centimeter

Vingespenn: 90-105 centimeter

Vekt: 1,7-2,2 kilo

Alder: 18 år

Hekking: I kolonier på holmer, øyer, i steinur.

Føde: Fisk

Kilde: Dyr i Norges natur, Bertmark Norge, Norsk institutt for naturforskning

NYKLEKKET SKARV

Toppskarv med unger. Dette synet har blitt sjeldent på Runde, hvor skarver og andre sjøfugler sliter med å finne mat.

FOTO: MARTHA DE JONG-LANTINK:

ornitolog Alv Ottar Folkestad til VG.

Havforsker Jens Christian Holst tror Folkestad har rett. Makrellbestanden i Norskehavet er beregnet til 2,7 millioner tonn. Holst anslår overfor VG at bestanden i virkeligheten kan være tre-fire ganger større. Han frykter at vi nå styrer mot en total kollaps i Norskehavet, som er i ferd med å tømmes for plankton.

OVER 90 PROSENT REDUKSJON

Flere sjøfuglarter har gått dramatisk tilbake de siste tiårene. Nedgangen startet på 1970- og 80-tallet, og det ser ikke ut som bunnen er nådd ennå.

– Ja, det har vært en dramatisk tilbakegang for norske sjøfugler siden 1980-tallet, forteller Lorentsen.

Følgende liste er ingen lystig lesning. De siste førti årene er det blitt over 90 prosent færre lomvier, krykkjebestanden har gått ned med 70 prosent og bestanden av lundefugl er halvert.

– Hovedgrunnen er at det er for lite mat. Mange sjøfugler spiser fisk som er opptil 10-15 centimeter. Sild, lodde og tobis er de viktigste. De har nå problemer med å finne nok mat av riktig størrelse, forteller Lorentsen.

– Er det håp om at utviklingen snur og at sjøfuglbestandene skal ta seg opp igjen?

– Ja, vi må ha håp om det. Vi vet at det går i sykluser i det marine system, men vi har ikke data som sier noe om årsakene til tidligere nedganger. Prognosene viser imidlertid at sjøfuglbestandene vil gå ytterligere ned. Det som kjennetegner sjøfugler er at de hekker i kolonier. Der har de beskyttelse i hverandre. Hvis det kommer en predator, tar de én fugl, mens ti tusen overlever. Nå som det er langt færre fugler, er sannsynligheten for å bli tatt mye større. I tillegg er det færre som kan lete etter mat. Desto flere fugler det er, jo lettere er det å finne mat. Det virker som det sosiale systemet bryter sammen når koloniene går tilbake, forteller Lorentsen.

FOTOKONKURRANSEN - TEMA: DER LAND MØTER VANN

Det var ikke veldig mange av Natur & miljø's lesere som hadde oppholdt seg i strandsonen inn noen brukbare bilder. Nå er det høst, og vi vil gjerne se bildene fra høstens matauk i n

Vinner: Trond Gansmoe Johnsen fra Sortland fant denne stranda på Hovden i Bø i Vesterålen. Norskekysten på sitt vakreste.

i sommer, men vi fikk absolutt
este nummer!

Premiert: Tryggve Dyrvik fra Nordfjordeid har vært på Stadlandet, ved en av Norges mest værharde kyststriper. Det er nesten så du kan se sagnfigurene stige opp fra havet.

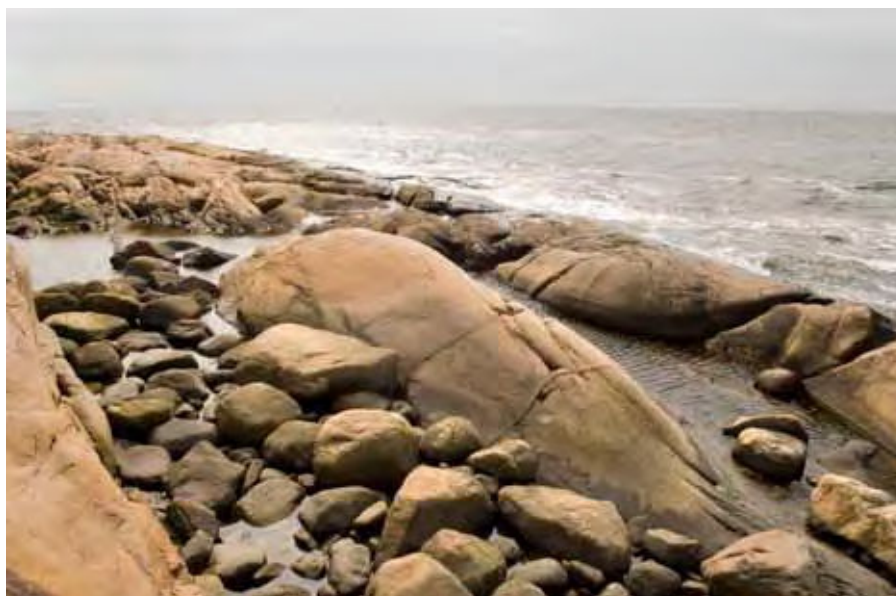
Bli med i fotokonkurransen!

Neste tema: Matauk

Alle premierte får et gavekort fra Naturvernforbundets butikk på 200 kroner. Vinneren får i tillegg et bokgavekort på 500 kroner.

Slik kan du delta:

- Send maksimum tre bilder i jpg-format til redaksjonen@naturvern.no.
- Hvis størrelsen på den samlede e-posten overstiger 10 Mb, kan det hende den ikke kommer frem. Del gjerne opp forsendelsen i flere e-poster.
- Skriv «fotokonkurranse» i emnefeltet.
- Skriv gjerne et par ord om hvor bildet/bildene er tatt, sammen med navn og adresse.
- Bildet/bildene må være hos oss innen 1. november 2013.
- Av praktiske årsaker tar vi kun imot digitale bilder, sendt på e-post.

Premiert: Helge Sunde fra Åsane i Bergen presenterer her Hvaler, Norges første marine nasjonalpark, på en framifrå måte.

Metoder for gjenvinning av bilvrak er i kontinuerlig utvikling

Våre samarbeidspartnere Norsk Gjenvinning Metall AS og Bilgjenvinning AS gjør sammen med biloppsamlerne en svært viktig jobb i å samle inn og gjenvinne kasserte kjøretøyer. I løpet av de siste seks årene har vi sett en svært positiv utvikling når det gjelder graden av gjenvinning. Med dagens behandling av bilvrak oppnådde Autoretur i fjor en gjenvinningsgrad på hele 93,8 prosent.

Vil vi klare å oppnå de nye kravene til 95 % gjenvinning i år 2015? Autoreturmedsamarbeidspartnere vurderer fortløpende om de fraksjoner som i dag ikke gjenvinnes, kan reduseres gjennom

teknologiske løsninger eller endrede arbeidsmetoder i behandlingskjeden. For å øke gjenvinningsgraden vesentlig innenfor et økonomisk akseptabelt nivå, må innsatsen rettes mot fragmenteringsanleggene og utvikling av post-shredder teknologi.

Look to Europe! For å kunne være en pådriver for å øke gjenvinningsgraden gjennom rasjonelt utstyr og rasjonelle arbeidsmetoder, følger aktørene utviklingen som skjer i resten av verden, spesielt i Europa. Målet er å øke kompetansen og finne bedre verktøy for å øke gjenvinningsgraden i Norge. I behandlingskjeden for vrakede biler skjer jevnlig endringer.

Autoretur AS oppnådde i 2012

en gjenvinningsgrad på **93,8** prosent.

I hovedsak omfatter dette gjenvinning
av metall. Med et innhold på cirka **750 kg**
per bilvrak spares miljøet for belastninger
knyttet til produksjon av store mengder metall.

I tillegg går bilvrak også til ombruk av deler, samt
energigjenvinning. De resterende **6,2** prosentene er
restavfall som pr i dag ikke kan gjenvinnes og går til
deponi.

Det er endringer med formål å øke gjenvinningsgraden samtidig som de gir positive miljøbidrag. Det finnes allerede i dag post-shredder anlegg i Europa som oppfyller de nye kravene til 95 prosent gjenvinning. Et eksempel er VW Sicons post-shredder-prosess. Du kan lese mer om denne i en forenklet beskrivelse på våre nettsider; www.autoretur.no.

Autoretur har siden 2007 hatt ansvaret for innsamling og gjenvinning av kasserte kjøretøyer. Autoretur AS drives på non-profit basis for å sikre at ikke kommersielle og økonomiske hensyn kommer i veien for målet om innsamling og gjenvinning av utrangerte biler, til bransjens og miljøets beste.

autoretur

Siste stopp - Ny start.

NATURVERNFORBUNDET GÅR NED FOR TELLING

Naturvernforbundets leder Adolf Hoel sitter i garasjen bak politistasjonen i Møllergata 19 i Oslo, få timer etter arrestasjonen 11. mai 1945. En politimann peker på ham med en pistol.

Natt til 11. mai 1945 sitter Naturvernforbundets leder arrestert i garasjen bak politistasjonen i Møllergata 19. En politimann peker på ham med en pistol. Krigen har brakt Naturvernforbundet på randen av sammenbrudd. Nå går forbundet ned for telling.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Ingen epoke i Naturvernforbundets historie har vært mer turbulent enn de første årene etter andre verdenskrig. I løpet av seks år hadde organisasjonen ikke mindre enn fem forskjellige ledere. Én leder ble arrestert og dømt for landssvik, en annen døde under en ekspedisjon på Svalbard, en tredje erklærte seg ute av stand til å fortsette. De manglet penger, arkivet lå pakket ned, de mistet kontorplassen og ble praktisk talt satt på gata. Det var et skadeskutt Naturvernforbund som snublet seg ut av krigen. Det skulle få konsekvenser for naturvernet i Norge.

OSLO, NATT TIL 11. MAI 1945

Adolf Hoel er hjemme på Dal gård i Nitte-dal utenfor Oslo. Han er urolig. Han har

lenge sett det komme. Så skjer det. Tyskerne overgir seg, krigen er over. For tre dager siden, 8. mai, ble alt endret, der og da. Over hele landet har de arrestert NS-folk. Behandlingen skal være brutal. Vil de komme for å ta ham også?

Hoel var blant de første som ble med i Nasjonal Samling (NS). I 1933 sto han på andreplass på NS-lista i Oslo, på plassen etter Vidkun Quisling. Hoel var da en kjent vitenskapsmann, polarpionér og naturverner. Utover trettiårene kjølnet forholdet til NS, og han stilte ikke lenger til valg, men han meldte seg ikke ut av partiet, heller ikke da tyskerne okkuperte Norge. Da nazistene tilbød ham stillingen som rektor på Universitetet i Oslo takket han ja.

DØMT FOR LANDSSVIK

Så hører han dem. Han spenner seg. Noen roper i mørket. Tunge støvler kommer trampende. Er de bevæpnet? Vil de drepe ham? Døra slår i veggen med et brak. Universitetsrektoren, som har ledet Naturvernforbundet i ti år, er pågrepet. Noe lignende har ikke skjedd, hverken før eller siden i Naturvernforbundets snart hundre år lange historie.

Natt til 11. mai 1945 blir Hoel arrestert og fraktet til politistasjonen i Møllergata 19. Det finnes et bilde av ham der han sitter sammen med en gruppe fanger i garasjen bak politistasjonen. En politimann sikter på ham med en revolver. De andre fangene ser bort eller ned i bakken, men Hoel stirrer rett på fotografen, med hodet hevet.

Fire dager senere blir han internert på Ilebustad fengsel, hvor han blir sittende i nesten ett år. I 1949 blir han dømt for landssvik. Han får 18 måneders tvangsarbeid, mister stemmeretten og blir fratatt sin St. Olavs medalje.

GUNNAR HORN

Den andre verdenskrig rammet Naturvernforbundet tungt. Under krigen gikk de fleste kretsforeningene i dvale eller ble oppløst, og da Adolf Hoel ble arrestert og fengslet i 1945 var forbundet nær sammenbrudd. Det skulle ta mange år å stable organisasjonen på fote igjen.

Da krigen var over var det en selvfølge at Hoel ikke kunne fortsette å lede Naturvernforbundet. Men hvem kunne ta over? Hva skulle de gjøre?

Naturvernforbundet hadde nær tilknytning til Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser, som i sin tid ble etablert av Hoel. Her hadde forbundet hatt kontor plassen siden 1935, og de hadde en egen sekretær. På den tiden var en av Norges fremste geologer, Gunnar Horn, ansatt her. Kunne han tenke seg å ta ledervervet? Mannen var en av landets eksperter på kartlegging av fossile ressurser. Han hadde lett etter olje i Trinidad, Venezuela og i Det kaspiske hav, og han hadde analysert kullagrene på Svalbard. Ingen typisk CV for en leder i Naturvernforbundet i våre dager, med andre ord. Horn sa seg villig til å ta oppgaven, men han ble ikke sittende lenge. Horn døde uventet i 1946 under en ekspedisjon til Svalbard.

LEDERE KOM OG GIKK

I mars 1946 ble det bestemt at Nils Onsager, som var formann i Naturvernforbundet

Naturvernforbundet 100 år

1945-1955

Den 18. februar 2014 er Norges Naturvernforbund 100 år. Vi tar for oss ti år i hvert nummer og forteller deg historier fra forbundets kamp for natur og miljø, fra starten i 1914 og frem til i dag.

ORGANISASJON

Navn: I 1951 endres navnet fra «Landsforbundet for naturfredning i Norge» til «Landsforbundet for naturvern i Norge».

1950: Sekretariatet får et midlertidig kontor i Geografisk Institutt, Universitetet i Oslo

Kretsforeninger: Agder, Nordland, Rogaland, Trøndelag, Vestlandske og Østlandske.

VIKTIGE DATOER

22.juni 1951: Sør-Varanger Naturvern etableres.

LEDERE

1935-1945: Dosent Adolf Hoel

1945-1946: Geolog Gunnar Horn

1946-1947: Høyesterettsadvokat Nils Onsager

1947-1948: Dr. Werner Werenskiold

1948-1951: Professor Fridtjov Isachsen

1951-1956: Professor Hjalmar Broch

VIKTIGE SAKER

- Vern av trær, planter og naturområder
- Vern av fuglelivet i skjærgården
- Fredning av øyer og holmer langs kysten
- Saltfjellet nasjonalpark
- Vern av Ormtjernkampen
- Børgefjell nasjonalpark
- Vern av Østensjøvannet

STORE SEIERE

1945: Ærfugl totalfredes.

1954: Ny naturvernlov vedtas av Stortinget.

1955: Medlemmene i Statens Naturvernråd oppnevnes i statsråd. Formannen skal være den til enhver tid fungerende formann i Landsforbundet for naturvern i Norge.

”

«Den materialistiske kultur er i motsetning til naturen noe av en døgnflue. Vi bygger ut fosser samtidig som vi snakker om å nytte ut atomenergien som kraftkilde – en vakker dag finner vi kanskje energikilder som gir oss billigere kraft enn fossene, og så sitter vi der med alle heslighetene reguleringene har skapt.»

Hjalmar Broch, leder i Naturvernforbundet, årsmeldingen 1950-51

Professor Werner Werenskiold overtok som leder i 1947. Han var sønn av den berømte maleren Erik Werenskiold.

FOTO: LEIF ØRNELUND/OSLO MUSEUM

dets kretsforening på Østlandet, skulle lede forbundet midlertidig. Det ble ingen enkel oppgave. Da Gunnar Horn døde mistet forbundet kontor-plassen ved Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser. Arkivet og biblioteket ble pakket ned og gjort utilgjengelig. Organisasjonen lå nede, og Onsager ga seg etter ett år.

I 1947 overlot han stafett-pinnen til professor Werner Werenskiold, sønn av den berømte kunstmaleren Erik Werenskiold. Werenskiold hadde vært sentral i forbundet helt siden starten i 1914. Det var ingen takknemlig oppgave. I årsberetningen for årene 1944-50 fortelles det at han ikke fikk gjort annet enn å sende ut de mest nødvendige brevene. Etter ett år fikk Werenskiold nok. Han erklærte seg rett og slett ute av stand til å fortsette som formann.

MOT BEDRE TIDER

Nestemann ut var professor Fridtjov Isachsen, og med ham tok Naturvernforbundet noen viktige skritt fremover. Det blir holdt landsmøte i Oslo i 1950 og utgitt årsskrift for årene 1944-50. Isachsen ledet Naturvernforbundet frem til 1951. Da overtok Hjalmar Broch, som var forbundets første leder fra 1916-1920. Naturvernforbundet er tilbake der det begynte. Det hadde ligget nede, men var i ferd med å reise seg igjen.

– Landsforeningen (Naturvernforbundet red. anm.) led i årene etter krigen og fungerte ikke som organisasjon igjen før den flyttet inn på kontoret til formannen Th. Kierulf på midten av 50-tallet. Det var effekten av krigen for landsforeningen, forteller Frode Gundersen, som har

I 1951 får Naturvernforbundet sitt første lokallag i Sør-Varanger med vern av Øvre Pasvik som den store saken.

FOTO: ERLEND HAARBERG/SCANPIX

skrevet magisteroppgave om den norske miljøbevegelsen.

NY NATURVERNLOV

Det betyr ikke at det ikke skjedde viktige ting de første årene etter krigen. I juni 1947 oppnevnte Kirke- og undervisningsdepartementet et utvalg som skulle arbeide med en ny lov om naturvern. Utvalget ble ledet av Onsager, som på den tiden var leder i Østlandske kretsforening. Helt siden starten hadde Naturvernforbundet jobbet for å etablere nasjonalparker i Jotunheimen, på Svalbard og flere andre steder, uten å lykkes. På 1940- og 50-tallet ble Pasvik, Saltfjellet, Ormtjernkampen, Rondane og Børgefjell ført opp på ønskelisten.

– Hvorfor har ikke Norge nasjonalparker, mens for eksempel Sverige har hele 15 slike med et samlet areal på over 4 000 kvadratkilometer? Har vi i det hele gjort noe videre for å verne om norsk natur? skriver Osmund Langtvat, sekretær i Naturvernforbundet, i årsmeldingen for 1952-53.

NASJONALPARKENE KOMMER

Problemet var at den gamle naturfredningsloven ikke ga hjemmel for slikt vern. Loven måtte endres, og det var Naturvernforbundets folk som gjorde jobben. De leverte et omfattende utkast til ny lov, og i 1954 ble lov om naturvern vedtatt. Ikke bare ga den hjemmel for nasjonalparker, det skulle også opprettes et statlig naturvernråd hvor lederen i Naturvernforbundet skulle være medlem. Det var ingen liten seier.

– Men det ble få resultater, og en vik-

tig grunn var at landsforeningen som organisasjon ikke fungerte. Det var først med opprettelsen av en egen naturverninspektørstilling i 1960 at det offentlige naturvernet kom i gang, skriver Gundersen i sin artikkel *Fremveksten av den norske miljøbevegelsen*.

På begynnelsen av 1960-tallet ble de første nasjonalparkene etablert. Det hadde neppe skjedd om ikke Naturvernforbundet hadde startet arbeidet med loven i de første tøffe etterkrigsårene.

DET FØRSTE LOKALLAGET

På begynnelsen av 1950-tallet har Naturvernforbundet seks kretsforeninger, som i varierende grad har holdt hjulene i gang det siste tiåret. I 1951 får Naturvernforbundet sitt første lokallag i Sør-Varanger med vern av Øvre Pasvik som den store saken.

– Formålet er (...) å virke for vern og bevaring av Finnmarks natur med dens herligheter og eiendommeligheter. Det haster med dette arbeide. Store kulturelle verdier står allerede nå i fare for å gå tapt for fremtiden, skriver Andr. Vorren i Sør-Varanger Naturvern i et brev til Naturvernforbundet 27. februar 1951.

FOLKEBEVEGELSEN KOMMER

Utover på 1950-tallet våkner kretsforeningene til liv igjen, én etter én. Det møysommelige arbeidet for vern av uanstaltelige planter, dyr og områder kommer i gang igjen. Den lange natten som andre verdenskrig førte organisasjonen inn i er over. En ny epoke står for døren: Miljøbevegelsen skal vokse seg ut av de vitenskapelige kretsene og bli en folkebevegelse.

Bli Naturvenn!

«Naturvernforbundets arbeid for natur og miljø gir resultater. Med din støtte kan vi sammen få til enda mer. Bli Naturvenn i dag!»

Lars Haltbrekken, leder i Naturvernforbundet

Bli Naturvenn!

Vi kaller våre faste givere Naturvenner. Som Naturvenn er du en viktig støttespiller i arbeidet for å ta vare på natur og miljø. Din støtte bidrar til at også framtidige generasjoner kan nyte den unike norske naturen.

Send SMS med kodeord NATURVENN til 2377

Vi sender deg informasjon i posten.

Les mer på www.naturvernforbundet.no/naturvenn eller du kan kontakte oss på e-post giver@naturvernforbundet.no

MEDLEMSBUTIKKEN

www.naturvernbutikken.no

Du får rabatt ved kjøp av varer i medlemsbutikken og støtter Naturvernforbundet

Scan QR-koden - mer enn 200 produkter
i medlemsbutikken

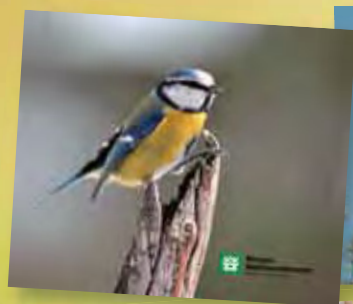
Høsttilbud:
-40% PÅ ALT!

Divine melkesjokolade- hjerter

Fairtrade sjokoladehjerter i gavepakke er den ultimate kosegave. Støtt andre mens du koser deg med høykvalitets FairTrade sjokolade!

Før 72,- nå 36,-

Musematter

Velg mellom kongeørn, blåmeis og gulspurv.

Før 138,-

nå 69,- pr. stk.

Norske matsopper

Detaljert beskrivelse av utseende og voksested for våre 35 beste matsopper.

120,-

Soppkniv

Soppkniven er en hendig foldekniv med børste. Kjekt å ha til soppturen. Soppkniven har håndtak i tre og knivblad i rustfritt stål, med kanvasveske for beltet.

93,-

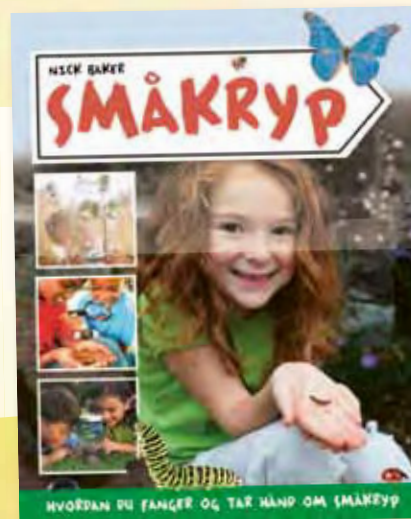
48,- / stk

Refleksvest

På lageret igjen! Naturvernforbundets egen refleksvest. Velg mellom klassisk eller åpning foran. Husk også å oppgi størrelse, velg mellom S, M, L, XL, XXL.

Småkryp

Denne aktivitetsboken inneholder alt du trenger å vite for å fange, holde, mate og pleie insekter, edderkopper, mark, bladlus og andre småkryp.

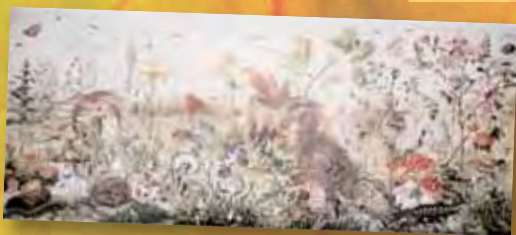
Før 160,- nå 125,-

Før 190,-
nå 114,-

Sopp-plakat

God oversikt over matsopp, og soppen man ikke bør spise, 70 x 100 cm.

Plakat i Naturen

Norsk eng. Stor myldre-plakat med 167 arter.

Før 170,- nå 125,-

Fugleplakater sett: Trekkfugl og Vinterfugl

42 x 65 cm. Klassiker, nå svanemerket produkt. Alle vanlige norske stand- og trekkfugl.

Før 127,- nå 70,-

DVD Selen Selmer

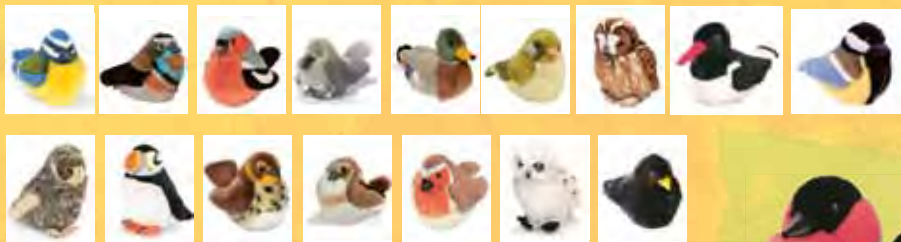
Bli med på en spennende reise til Jomfrulandsriket. Vi møter et yrende liv både over og under vann. Du blir kjent med selen Selmer. Han viser, forteller og lærer oss om naturmangfoldet i skjærgården.

I den skumle martaumskogen får Selmer et uventet møte med Seline. Sammen reiser de på oppdagelsesferd. De møter "Kjeksa", rockeblostmene og trekkfuglene. Selmer forspiser seg nesten i sildestimen, og Seline viser oss naturens medisinskap. Vi lover deg en gøy, lærerik og hyggelig stund foran skjermen.

2009. 18 min pluss ekstramateriale.

Før 125,- nå 75,-

Plysjfugler med "ekte" fuglelyd

Plysjfugler fra Wild Republic er små fugler i plysj med ekte fuglelyd når du klemmer dem. Autentisk fuglelyd fra anerkjente bioakustikk forskningscentre. Velg mellom: Blåmeis, Stokkand, Måltrost, Dompap, Tjeld, Blåstrupe, Lappugle, Lunde, Svarttrost, Grønnfink, Rødstrupe, Gjøk, Snøugle, Nattergal, Bokfink og Kattugle.

48,- /stk

LÆR DEG FUGLESANG
PÅ EN LETT MÅTE

Felthåndbøker

Felthåndbøker som er både oppdaterte og svært godt illustrerte. Sammen dekker de det meste du trenger å vite om norsk natur, dyr og planter: Økologi, dyreadferd og naturens spennende livshistorier i tillegg til artsbestemmelse. Velg mellom: Trær, Blomster, Dyreliv i byen, Skogen, Fugler i nærmiljøet og Kysten.

120,- /stk

Naturvernforbundet

BESTILLING

Alle de oppgitte priser er medlemspriser. Ikke-medlemmer betaler ca 25% mer. Porto og ekspedisjonsgebyr 84,- ved kupongbestilling.

ALLE PLAKATER SENDES GODT EMBALLERT I RULL!

FORNAVN		ETTERNAVN	
ADRESSE			
POSTNUMMER		POSTSTED	
MEDLEM JA ☐ NEI ☐		E-POST (valgfritt)	
ANTALL	VARENAVN		
ANTALL	VARENAVN		
ANTALL	VARENAVN		
ANTALL	VARENAVN		

Sendes til Norges Naturvernforbund Salgsavdelingen, P.A. Heuchsgate 27, 3770 Kragerø. Vi sender deg varene med A-post innen to arbeidsdager, med faktura i pakken. Kundetelefon: 23 10 96 10. Nettbutikk: www.naturvernbutikken.no

1500 PÅ FOLKEFEST

Hele 1500 personer møtte opp til folkefest mot oljeboring i Kabelvåg.

FOTO: LINE LØNNING/NATUR OG UNGDOM

Over 1500 møtte opp på torget i Kabelvåg i Lofoten i sommer for å delta på Folkefest mot oljeboring. Naturvernforbundet, Natur og Ungdom og Folkeaksjonen oljefritt Lofoten, Vesterålen og Senja var arrangører.

– Dette er utrolig moro! Festen viser det samme som meningsmålingene: Folk i Nord-Norge ønsker ikke oljeboring i Lofoten, Vesterålen og Senja, smiler Maren Esmark, generalsekretær i Naturvernforbundet.

Torget i Kabelvåg var fylt av handelsboder og miljøengasjerte mennesker fra hele verden. Fra scenen i midten ble det holdt appeller og konserter. Folkeaksjonens leder Bjørn Kjensli var optimistisk.

– Vi har vunnet denne kampen fire ganger, vi skal vinne igjen, om det må bli både fem og seks og sju kamper!

GJESTER FRA HELE VERDEN

På Natur og Ungdoms sommerleir mot oljeboring i Henningsvær hadde gjester fra hele verden kommet. Raftoprisvinneren Nnimmo Bassey, tidligere leder for Friends of the Earth International, hadde en hilsen fra hjemlandet:

– Vi i Nigeria trenger norsk fisk, og vi har sett konsekvensene av oljebransjens

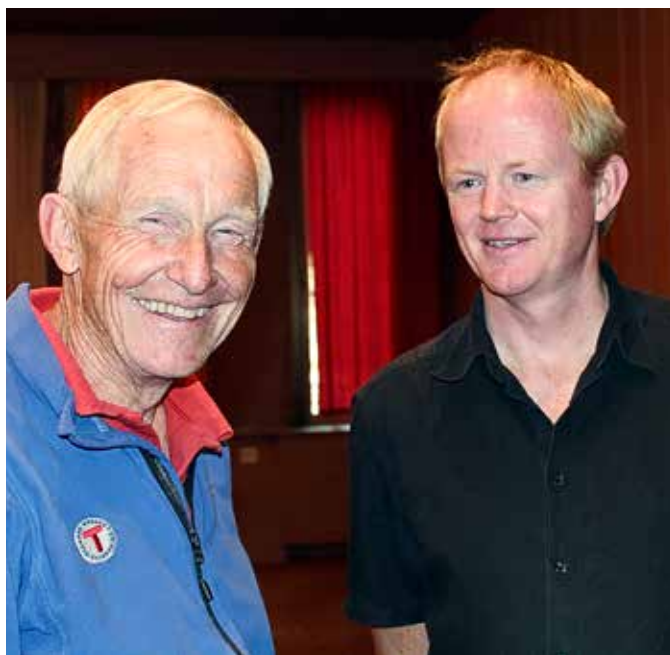
herjinger. For klimaets skyld er det bare en ting som gjelder: La olja ligge!

Også de musikalske innslagene hadde politisk brodd. Visesangeren Dag Kjannder hadde med seg sønnen Bendik, og spilte protestvisa «Framtida e vårres», til dansing og allsang på torget.

FORNØYD

Naturvernforbundets leder Lars Haltbrekken er strålende fornøyd med folkefesten.

– Dette er en vitamininnsprøytning vi trenger for å ta den neste, tøffe kampen om oljeboring, sier en fornøyd Haltbrekken. Han håper den folkelige mobiliseringen igjen vil sette en stopper for planene om oljeboring.

Øystein Dahle fra Turistforeningen og Lars Haltbrekken fra Naturvernforbundet deltok på åpningsseminaret til *Friluftsliv for alle* på Raufoss. FOTO: PAUL LINDVIKSMOEN

Norsk natur – farvel?

Spørsmålet var tittelen på åpningsseminaret til festivalen *Friluftsliv for alle* på Raufoss 23. august. Sigmund Hågvar, professor ved Universitetet for Miljø og Biovitenskap, kom med en entydig dokumentasjon over den enorme og bevisstløse bit-for-bit-nedbyggingen av norsk natur. Han listet opp en rekke tiltak han mente ville være nødvendig for å stoppe denne utviklingen. Blant disse var å øke skogvernet fra 2,7 til 10 prosent. Rikspolitiske retningslinjer for hvor det ikke skal bygges og gjeninnføring av miljøvernledere i kommunene var også tiltak Hågvar ønsket.

Åsa Borg Pedersen fra Miljødirektoratet ga en nøktern gjennomgang av hvordan klimaendringene forventes å påvirke norsk natur, og dermed også norsk friluftsliv. Stikkord er kortere snøsesong, mer nedbør (men kanskje mer tørke i innlandet), naturtyper og arter som forsvinner, og nye, fremmede arter som kommer inn. Lars Haltbrekken ga en

engasjert, saklig og god gjennomgang av naturvernets historie i Norge, med vekt på både seire og nederlag.

Siste foredragsholder var Olaf Henke fra Økosystemet Dokkadeltaet, som snakket om samspillet kunst og natur, eller kunst i naturen. Hans eget prosjekt med såkalte erfaringsstoler, plassert på spesielle lokaliteter i og omkring Dokkadeltaet i Nordre Land kommune, var utgangspunkt for foredraget.

Seminaret har etablert seg som et verdifullt høykvalitetsinnslag i festivalen, og kunne ha fortjent en bredere oppslutning enn de cirka 70 som var til stede. Arrangører er Vestre Toten kommune og FNF (Forum for Natur og Friluftsliv) Oppland. Gjennom FNF er også Naturvernforbundet i Gjøvik-Toten-Land godt representert på arrangørsida.

Paul Lindviksmoen
Naturvernforbundet
i Oppland

Fagleder Jenny Öberg ved Sagene barnehage viser frem barnehagens kjøkkenhage til Naturvernforbundets internasjonale gjester, Ani Mkrtyan og Anton Timosjenko.

FOTO: KRISTIAN S. AAS)

Fremmer miljø blant barn

Mer enn 300 000 skoleelever i 16 land deltar årlig i skoleprosjektet SPARE, som koordineres av Naturvernforbundet. I sommer var koordinatoren for SPARE i Armenia, Ani Mkrtyan, på besøk i Norge og fikk blant annet besøke Sagene barnehage i Oslo. De har gjennomført energisparetiltak i en gammel bygård, samt plantet kjøkkenhage sammen med barna.

NOFO
Norsk Oljevernforening For Operatørselskap
www.nof.no

En anerkjent og effektiv oljevernorganisasjon og pådriver innen kompetanse og teknologiutvikling

Redd Elvene, lokalbefolkning, Naturvernforbundet og politikere var med på oppmøte for å redde Trongfossen fra utbygging.
FOTO: HONORATA GAJDA

STORT TRYKK MOT NORSKE ELVER

Kampanjen «Redd Elvene», som Naturvernforbundet, Padleforbundet, Natur og Ungdom og Den Norske Turistforening står bak, har rullet i hele sommer. To vassdragstreff har vært organisert, for å ta

vare på Trongfossen i Namsen i Nord-Trøndelag og Vigdøla i Luster i Sogn og Fjordane.

Over 40 personer deltok i Trones i Namsskogan, bygda nærmest Namsens

eneste gjenværende store foss. En utbygging her kan true levekårene for den unike laksearten namsblanken, som har sitt eneste levested i Øvre Namsen. I Vigdalen, midt mellom Jostedal og Breheimen nasjonalpark, deltok 25 personer på trefet. Det har også vært stort engasjement mot utbygging av andre vassdrag i sommer, noe som er behørig dokumentert på kampanjens side på Facebook.

– Energiforbruket i norske husholdninger har flatet ut, og går nedover. Faktisk kan vi halvere energiforbruket i norske bygg innen 2040. Vi mener dette er viktigere enn å bygge ut vannkraftverk i sårbare områder, sa leder i Naturvernforbundet Lars Haltbrekken under treffet på Trones.

Trongfossen er den eneste gjenværende store fossen i Namsen som ikke er utbygd.
FOTO: HONORATA GAJDA

FOTO: KRISTIAN S. AAS

Naturvernforbundets nye sentralstyre: Fra venstre Ingeborg Gjærum, Mari Winsents, Kjell Fredrik Løvold, Silje Lundberg, Mads Løkeland, Lars Haltbrekken og Ingar Flatlandsmo. Ellen Munden Paalgard, Eirin Hivand Haneberg, Gunnar Reinholdtsen og Bernt Bull var ikke til stede da bildet ble tatt.

TO NYE ÅR MED HALTBREKKEN

Lars Haltbrekken fikk fornyet tillit som leder av Naturvernforbundet under landsmøtet i Trondheim. Ny nestleder er Ellen Munden Paalgard fra Hamar.

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvernforbundet.no

– Jeg gleder meg til å fortsette kampen for norsk natur og et klimavennlig samfunn, sier Haltbrekken.

LEDER SIDEN 2005

Han er nå valgt for sin femte periode som leder i Naturvernforbundet. Hvis Haltbrekken sitter hele perioden blir han den lengstfungerende lederen i Naturvernforbundets historie, ved siden av Kristen Gran Gleditsch (1925-35) og Adolf Hoel (1935-45). Haltbrekken skal nå lede organisasjonen gjennom neste års hundreårsjubileum.

– Til neste år skal vi ikke bare kjempe for naturen, men også bidra til å vise fram vår lange og stolte historie. Naturvernforbundet har oppnådd mange seire gjennom vår historie. De fleste av nasjonalparkene i Norge er etablert etter initiativ fra Naturvernforbundet, forteller Haltbrekken.

Lars Haltbrekken og Ellen Munden Paalgard er Naturvernforbundets nye lederduo.

FOTO: MARTIN ØDEGAARD

NY NESTLEDER

Som ny nestleder valgte Naturvernforbundet Ellen Munden Paalgard fra Hamar. Paalgard er ansatt i Samarbeidsrådet for biologisk mangfold (SABIMA), er utdannet biolog og har bakgrunn fra Natur og Ungdom samt journalisterfaring fra Nationen og Bondebladet.

– Jeg syns miljødebatten er lite helhetlig. Naturvernforbundet er flinke til å sette fokus på bredden i både problemer og løsninger, som konsekvenser av fornybar energiutbygging for naturmangfold, og det enorme potensialet i energieffektivisering. Jeg gleder meg til å være del av ledelsen i Norges største demokratiske miljøorganisasjon, sier Paalgard.

KAMPVOTERING

For en av representantene i sentralstyret ble det et ekstra spennende valg. Representanter fra tre fylkeslag ønsket foreslått varamann Bernt Bull som fast sentralstyremedlem, på bekostning av vossingen Ingar Flatlandsmo. Voteringen viste imidlertid at Flatlandsmo hadde støtte fra to tredeler av salen.

Naturvernforbundets nye sentralstyre består dermed av Lars Haltbrekken (leder), Ellen Munden Paalgard (nestleder), Eirin Hivand Haneberg, Mads Løkeland, Ingar Flatlandsmo og Ingeborg Gjærum. I tillegg møter Natur og Ungdoms leder Silje Lundberg. Varamedlemmer er Gunnar Reinholdtsen, Kjell Fredrik Løvold, Mari Winsents og Bernt Bull.

SKJERPER KRAV TI

Naturvernforbundets landsmøte vedtok å skjerpe kravene til utbygging av fornybar energi, og øke fokuset på energisparing og -effektivisering. Det økende utbyggingspresset mot norske vassdrag, kystheier og andre naturtyper gjør at forbundet nå vil sette bremsene på.

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvernforbundet.no

I en uttalelse vedtatt på Naturvernforbundets landsmøte skjerper forbundet sine krav overfor naturødeleggende utbygging av fornybar energi, som vind- og vannkraft. De avviser elektrifisering av oljeinstallasjoner på norsk sokkel, og vil snarest mulig erstatte dagens støtteordning med grønne sertifikater med en ordning som favoriserer energisparing og energieffektivisering. Bakgrunnen for vedtaket er utbyggingspresset mot norsk natur, med de store planene for vindkraftutbygging på Trøndelagskysten som det seneste eksempelet.

– Vi kan ikke løse klimakrisa ved å ofre naturen, slik Regjeringen gjør med vindkraftplanene på Fosen. Derfor vil vi skjerpe kampen mot naturødeleggende

kraftutbygginger, sier Lars Haltbrekken, leder i Naturvernforbundet.

KABELMOTSTAND

Med nær knappest mulig flertall, 58 mot 56 stemmer, gikk også landsmøtet mot å bygge flere overføringskabler for strøm til kontinentet. Frykt for at Norge skal bli brukt som «Europas grønne batteri», og bygge ut store urørte naturområder for å produsere utslippsfri kraft til eksport, var begrunnelsen kabelmotstanderne brukte på landsmøtet. Dette, sammen med et vedtak om at Naturvernforbundet er mot alle planer om elektrifisering av oljeinstallasjoner på norsk sokkel, gav en endelig uttalelse som skjerper kravene til utbygging av fornybar energi i Norge be-

L KRAFTUTBYGGING

Landsmøtet til Naturvernforbundet inneholdt blant annet konsert og debatt på Torvet i Trondheim.

FOTO: TOR BJARNE CHRISTENSEN

tydelig, i forhold til landsstyrets forslag.

– Det var flere ting jeg var mot – men som jeg sa til landsmøtet: Jeg ble nedstemt i flere av sakene i dag. Det får meg til å tenke på en historie om tidligere LO-leder Yngve Hågensen som tapte EU-avstemningen på LO-kongressen i 1994, da LO gikk mot norsk EU-medlemskap. Etter avstemningen sa Hågensen: «Det er tungt nå, men det retter seg nok etter en pils», sier Haltbrekken.

– TRAGISK

Natur og Ungdoms delegater var blant de som reagerte sterkest på vedtaket. «Tragisk», kommenterte deres leder Silje Lundberg på det sosiale mediet Twitter etter vedtaket. Hun støttet landsstyrets opprinnelige forslag til uttalelse, som hun mente balanserte natur- og klimainteresser godt, og var lite glad for skjerpningene som ble vedtatt i landsmøtesalen.

– Energipolitikken Naturvernforbundet endte opp med er ikke god. Den anerkjenner verken ansvaret Norge har for å redusere egne utslipp, eller mulighetene vi har for å hjelpe til med å redusere utslippene i Europa. Totalmotstand mot elektrifisering på sokkelen og motstand mot nye overføringskabler til Europa er veldig skuffende. Det var en tragisk dag for klimaet på søndagen på landsmøtet, sier Lundberg.

– SPARER PENGER FOR TYSKLAND

– Ifølge Statistisk sentralbyrå har vi i dag cirka 65 prosent fornybar energi, mer enn noe annet land. Vi har stor mulighet for å komme svært langt med energieffektivisering. Tyskland har sagt at de er i stand til å bli 100 prosent fornybar uten norsk hjelp, det vil bare koste litt mer. Skal vi bygge ned norsk natur for at Tyskland skal spare penger, spurte nyalgt sentralstyremedlem Mads Løkeland under debatten.

Avtroppende sentralstyremedlem Sunniva Holmås Eidsvoll var derimot klar på at vi trenger flere utbygginger av fornybar energi.

– Vi må slutte å bruke fossil energi, og vi må begynne utfasingen nå. I dag bruker vi 150 TWh fossil energi i Norge, og selv med effektivisering og sparing sitter vi igjen med 80 TWh. Vi har ikke strøm nok til å erstatte dette i dag. Da må vi bygge ut noe fornybart, samtidig som vi faser ut fossil energi og sparer mest mulig, sa Eidsvoll fra talerstolen.

TO UTGANGSPUNKTER

Debatten i Naturvernforbundet har i lengre tid vært preget av at organisasjonen inneholder medlemmer med to ulike ut-

gangspunkter: de som ser klimaendringene som den største trusselen mot norsk natur, og de som ser utbygginger som den største trusselen. Begge leire erkjenner at vi må gjøre noe, både med nedbygging/ artstap og med klimaendringene, men er uenige i doseringen av virkemidler. På landsmøtet var det utbyggingsmotstanderne som dro politikken ett steg i sin retning.

Honoria Bjerknes Hamre

Vigdis Siri

To nye æresmedlemmer

Naturvernforbundet utnevnte på landsmøtet to nye æresmedlemmer, Honoria Bjerknes Hamre og Vigdis Siri.

Honoria Bjerknes Hamre har vært aktiv i naturvernarbeid helt siden 1960-tallet. Fra 1983 til 1987 var hun leder for Naturvernforbundet. Det vil si at hun var leder både under Tsjernobylulykken og Brundtlandrapportens fremleggelse, to hendelser som formet miljøbevegelsen sterkt. Hun er i dag aktiv i fjellrevutvalget.

Vigdis Siri har vært med siden kampen om Alta-Kautokeinovassdraget i 1979-81. Hun har i en årrekke vært med i lokallaget i Finnmark, og har vært en døråpner for samarbeidet mellom miljøbevegelsen og samiske interesser. Siri sitter også i Naturvernforbundets fjellrevutvalg.

Allianse for en bærekraftig areal- og na

FOTO: JAMES GOLDWORTHY/ISTOCKPHOTO.COM

Reindriften er Norges mest bærekraftige næring, skriver artikkelforfatteren i dette innlegget.

”Landet går i arv” er tittelen på ei bok av Aina Bye og Bengt Åke Jåma. Den handler om rein, folk og natur i Luru Reinbeitedistrikt. Den tittelen uttrykker i poetiske vendinger det samme som bærekraftig utvikling.

For å svare på overskriftas utfordring vil jeg klargjøre Naturvernforbundets holdning til bærekraftig utvikling. I 1982 vedtok generalforsamlingen i FN at det skulle iverksettes et arbeid for å møte globale miljøutfordringer. Senere ble Gro Harlem Brundtland valgt til å lede arbeidet og i 1987 vedtok FNs generalforsamling rapporten fra Verdenskommisjonen.

Gjennom dette arbeidet ble bærekraftig utvikling gjort til et begrep på den internasjonale arena. Bærekraftig utvikling blir av noen ansett som et moralsk utsagn, men Brundtlandrapporten er konkret på flere områder, deriblant om energi. I rapporten beskrives et lav- og et høgenergiscenarie, og i dokumentets konklusjon påpekes det at det er lavenergiscenariet som må gjelde.

Lavenergiscenariet innebærer et totalforbruk på 11,2 TW på verdensbasis i 2020 og en fordeling lik 7,3 TW til utviklingsland og 3,9 TW til industriland. Forholdet mellom de aktuelle landene i

1980 var henholdsvis 3,3 TW og 7,0 TW. Målsettingen innebærer en halvering av energiforbruket i industrilandene i 2020 sett i forhold til 1980. Det er et konkret mål, også for Norge - et rikt industriland.

BÆREKRAFTIG UTVIKLING

Nå inngår begrepet bærekraftig utvikling i Norges grunnlov (§110b) og er derved et lovfesta og generelt mål for landet og derved for alle. I dag kan vi konstatere at kloden ikke har en bærekraftig utvikling. 60 prosent av verdens økosystem blir brukt på en ikke fornybar måte, sier FN.

Heller ikke Norge har en bærekraftig

Naturforvaltning

utvikling. Norges energipolitikk synes å være å tømme kontinentalsokkelen for olje og gass raskest mulig samtidig som fornybare ressurser er et supplement. Småkraftverk og vindmøller er blitt nye redningsplanker for utmarkseiere. Slikt er en hån mot Verdenskomisjonens energitilrådinger.

For å komplettere bildet kan det konstateres at norsk landbruk er langt fra bærekraftig. Med en input på 10 energienheter i jordbruket hentes det ut én energienhet. Gjennom stor maskinpark, fossil brensel, kunstgjødsel, sprøytemidler så sette det inn store ressurser i

næringa. FN har i sin nye veileder om grønn økonomi sagt at både konvensjonelt landbruk og tradisjonelt landbruk må erstattes med grønt jordbruk.

OM ALLIANSEBYGGING

I 1979 var det en aksjon mot utbyggingen av vannkraftanlegg i Stilla i Finnmark. Der sto naturvernere og samer sammen mot utbyggingsforslaget. Det var et gjennomslag for felles opptreden mellom naturvernere og samer, og det vart en delseier. Utbyggingen ble kraftig redusert. Saken var medvirkende til at det i 1987 ble vedtatt en sametingslov i Norge. To år senere ble Sametinget åpnet av kong Olav.

I 1989 vedtok ILO konferansen en revidering av Urbefolkningsresolusjonen. Norges urbefolkning er nordsamer, lulesamer og sørsamer. Norge ratifiserte urbefolkningskonvensjonen i 1990, noe verken Sverige eller Finland har gjort.

Naturvernforbundets støtte til samene har grunnlag i at denne urbefolkningsgruppen i stor grad lever både nær naturen, i naturen og i pakt med naturens tålegrenser. De er gode vegvisere for hvordan ei framtidig grønnere utvikling bør være.

I forbindelse med alliansebygging for ei bærekraftig utvikling har bønder og samer felles interesser. Begge er underlagt Landbruks- og Matdepartementet og begge trenger bedre økonomiske vilkår enn det dagens politikk har gitt. Alle yrkesgrupper burde ha interesse av at matproduksjon får en større anerkjennelse i det framtidige bærekraftige samfunn. Alle som lever i naturen og er avhengig av denne må samarbeide om den framtiden som FNs grønne økonomi legger opp til: ei utvikling i pakt med naturen.

NORGES MEST BÆREKRAFTIGE NÆRING

Det er ikke bare historiske allianser mellom Naturvernforbundet og samene som er bakgrunnen for at naturvernforbundet og samene bør være naturlige alliansepartnere for en bærekraftig areal- og naturforvaltning. Samekulturen har sitt grunnlag i reindrift og reindriften krever

store uberørte områder i fjellet. Reindrift er Norges mest bærekraftige næring. Hyttebygging, veganlegg, vindmøller i fjelltraktene, neddemming, alpinanlegg – alt dette forstyrrelser utøvelsen av reindrift.

Det samme er Naturvernforbundet. Uberørt natur spises opp av sivilisasjonens monstermaskin. En slik utvikling bidrar til tap av biologisk mangfold, det medfører tap av fotosynteseaktivitet og det uttrykker en vekst uten grenser og som menneskeheten er nødt for å finne grenser for.

Dagens markedsliberalistiske utvikling har vekst som et mål og grensesetting er upopulært blant utbyggere og kommunalpolitikere. Det eksisterer en holdning hvor vern ses som en uting, og nyttetenkning er enerådende. Og nyttetenkningen er med mennesket som forbruker – noen kaller det antoposentrisk utvikling.

BEUNDRING

Naturvernforbundet beundrer kulturer som ikke setter spor og det har preget kulturminnearbeidet – nemlig at fortidens spor etter samene er vanskelig å finne og blir derfor mest i form av naturelement. Naturvernforbundet solidariserer seg med naturfolk eller stammefolk som er en definisjon på en urbefolkning.

Vel kan det sies at også nordmenn var forsiktig med naturen i gamle dager og at utviklingen var bærekraftig hvis vi går langt tilbake i tid. Det er et tema med et optimistisk innhold og som tilsier at vår tids utvikling er menneskeskapt og at den derved også kan forandres av mennesker til å bli det vi ønsker og som den norske grunnlovens §110b, sier vi har rett på: en bærekraftig utvikling.

Men skal vi få dette til forutsetter det allianser mellom gode krefter og i den alliansen finnes både Naturvernforbundet, nordsamer, lulesamer og sørsamer. Og denne alliansen har også plass til mange flere, for å skape ei framtid i pakt med naturen.

Torgeir Havik

Naturvernforbundet i Nord-Trøndelag

Vindindustriens naturødeleggelse i s

Bruken av vindmøller og vindgeneratorer – ofte i form av store, sammenhengende nedbygde arealer – for å vinne energi som ikke er klimaskadelig, har tre problematiske sider.

Dette gjør at de lenge populære begrepene «grønn energi» og «miljøvennlig energi» mildt sagt er misvisende.

Hvilke er så disse problematiske sidene? Jo, det dreier seg om det allerede nevnte aspektet: grove, raserende inngrep i naturarealene, arealer som allerede, og på så mange måter, er i ferd med å spises opp bit for bit. Dette er forhold som flere ganger er trukket frem i mediene når det gjelder situasjonen i Norge. De to andre problemene med vindkraftverk er støyproblemene og truslene mot dyrelivet. Dette skal utdypes i det følgende.

I Norge er erfaringene med vindkraftanlegg ennå ikke særlig omfattende. Det er derfor all grunn til å se på de lange

erfaringene vi finner i andre land – altså i et internasjonalt miljøperspektiv – og forhåpentligvis lære av det. Jeg vil derfor kort peke på situasjonen i Danmark, Spania og Tyskland.

I Danmark er det særlig støyproblemet som er i søkelyset – blant annet beskrevet i boken *Besat af vind*. Skyggesiden af en grøn industri (2012) av journalisten Peter Skeel Hjorth. Danskene var tidlig ute med å produsere og bruke moderne vindmøller. Særlig har de 250 meter høye vindmøllene skapt rabalder fordi de som bor nær de store maskinene er alvorlig plaget av støyen. Naboer helt opp til 1000 meter unna møllene er sjenert av plagsomme lyder – ja, lavfrekvent støy høres av 20 prosent helt opp til to kilometer fra møllene.

Et annet land enn vår nabo i sør, som har lang erfaring med vindmøller, er Spania. Det er nå mer enn 18 000 slike maskiner over hele landet. Den pressemeldingen som The Spanish Society of Ornithology (SEO/Birdlife) sendte ut i

januar 2012 må kunne kalles et nødsrik. For ornitologene antar at mellom 6 og 18 millioner fugl og flaggermus drepes årlig. Rovfuglene er gruppen det går mest utover – mengder av disse trekker vår og høst over Spania til og fra Afrika sør for Sahara. Det gjelder selvsagt også norske arter som fjellvåk, musvåk og vepsevåk. Disse dramatiske opplysningene fra Spania har vakt betydelig oppsikt. De bekrefter det som Ryunosuke Kikuchi, en forsker fra Portugal, dokumenterte i *Journal for Nature Conservation* i 2008: Vindgeneratorene dreper millioner av fugl årlig. Særlig er rovfugl utsatt.

Til slutt en situasjonsrapport fra Tyskland. Der har en studie utført av Leibnitz Institute for Zoo and Wildlife Research vist at flaggermus – viktige arter i økosystemet – drept av tyske vindturbiner, ofte kommer langveis fra. Mange arter er nemlig migrerende. Det antas at antall ihjelslåtte flaggermus i Tyskland kan dreiere seg om rundt 200 000 i året. Dette skader populasjoner over hele den

Økelyset

nordøstre delen av Europa. De er nemlig sårbare fordi de lever lenge og derfor reproducerer sent. Bestanden kan derfor lett slås ut.

En som lenge har engasjert seg sterkt når det gjelder artsutryddelse er briten Clive Hambler – kjent for sin bok Conservation (ny utgave 2013). Han konkluderer med at mange av disse artene, fugler som flaggermus, har overlevd istider som varmetider: I uminnelige tider har de svevet og svingt seg, kretset, stupt, seilt og flakset gjennomluftmassene. Og så – i miljøets navn – blir de skadet og drept i milliontall i våre dager. Og noen er rett og slett truet av utryddelse. Man prøver åpenbart – for å bruke et gammelmodig uttrykk – å fordrive djevelen med belsebub. Altså å ville berge miljøet ved å ruinere det. Jeg nøler ikke med å si at dette dreier seg om en global miljøkatastrofe!

Bredo Berntsen

Vindmøller i Spania er ikke lenger bare de koselige, lave, hvite som Don Quijote kjempet mot. Moderne vindmøller dreper store mengder fugl og flaggermus i landet, skriver artikkelforfatteren. (Foto: Karan Jain/Flickr.com)

LEDERS HJØRNE

Våre seire trues av klimaendringene

Når du leser dette er stemmesedlene lagt i urna, valgkampmaterialet rydda bort, og over landet er det glede og sorg. Miljøsakene prega årets valgkamp mer enn på lenge. Lekkasjer fra den neste rapporten til FNs klimapanel viser at forskerne bare har blitt sikrere i sin sak. Vi er i ferd med å dramatisk endre klimaet på kloden.

I sommer var jeg sammen med lokallaget vårt i Levanger og tredvefjerde andre på fjelltur i Børgefjell for å feire femtiårsjubileet for nasjonalpark. Allerede på tredvetallet starta Naturvernforbundet sitt arbeid for å verne Børgefjell. I 1963 var vernet et faktum. Turen var en rein naturglede-tur. En hyllest til fjellet og en feiring av at vi de siste femti årene har klart å holde det fritt for tekniske inngrep. Etter at alle hadde kommet vel ned fra fjellet etter tre mils trasking, og den eldste deltageren, 77 år gamle Arne Aasan fra lokallaget på Inderøy, var trygt plassert foran leirbålet, ble det servert en fantastisk treretters middag med noe av det beste fjellet kan by på. Rein, røye og multer var tilberedt på beste vis av naturkokkene ute i det fri.

Det er ingen grunn til å tru at nasjonalparken ikke ligger der om femti år også. Fortsatt vil vi ha beskyttet den mot utbygginger, men naturen i fjellet kan se helt annerledes ut om vi ikke klarer å stanse oppvarmingen av kloden.

Naturvernforbundet så tidlig truslene og løsningene for Børgefjell. Da lokallaget la planer for turen tidligere i år ønska de å forsiktig ta med fjellvandrerne til noen av de mange fjellrevhiene som er i Børgefjell. Men lemenåret uteble og det er ikke registrert noen fjellrevkull i år. Med klimaendringene blir lemenårene enda

mer ustabile. Fjellreven kan bli vår første klimaflyktning. De siste årene har turgåere og andre sett at vegetasjonen kryper sakte men sikkert oppover i fjellet.

Vi har et ansvar for å sikre seieren våre tillitsvalgte ga oss for femti år siden. Men i dag er det ikke inngrep som truer Børgefjell. Det er klimaendringene. Norsk oljeutvinning er i dag den største trusselen mot Børgefjell. Skal vi overleve Børgefjell i en like god forfatning som i dag, til våre arvtagere må vi bekjempe klimaendringene. Hvis ikke blir arven våre forfedre ga oss være skuslet bort.

Gjennom vår snart ett hundre år gamle historie har vi alltid sett de farer som truer norsk natur. Og vi har sett at farene som truer både er velkjente og nye. Vi som er her har et ansvar. Et ansvar for å ta vare på det vi har bevart, og gi de som kommer etter oss mye å glede seg over.

Lars Haltbrekken

Leder,
Naturvernforbundet

Mariboegate 8, 0183 Oslo, Norge
Tlf: 23 10 96 10, faks: 23 10 96 11
E-post: naturvern@naturvernforbundet.no
Internett: www.naturvernforbundet.no
Kontingent: Hovedmedlem 200,- første år, så 390,-
Pensjonister og studenter: 100,- første år, så 175,-
Familiemedlemskap: 300,- første år, så 420,-
Student-/pensjonistfamilie: kr 200,-
Livsvarig medlemskap: kr 7000,-
Medlemmer av Naturvernforbundet er automatisk medlem
av det lokal- og fylkeslag vedkommende sokner til.

ØSTFOLD: E-post: ostfold@naturvernforbundet.no. Leder: Øyvind Enger, Tlf: 951 50 715

OSLO OG AKERSHUS: E-post: noa@noa.no
Tlf: 22 38 35 20. Daglig leder: Ingrid Lillebø

HEDMARK: E-post: hedmark@naturvernforbundet.no. Leder: Hege Sjølie. Tlf: 900 52 002

OPPLAND: E-post: oppland@naturvernforbundet.no. Leder: Paul Lindviksmoen.
Tlf: 995 50 886

BUSKERUD: E-post: buskerud@naturvernforbundet.no. Fylkessekretær: Per Øystein Klunderud. Tlf: 32 75 05 04

VESTFOLD: E-post: vestfold@naturvernforbundet.no. Fylkessekretær: Hans I. Nesse.
Tlf: 33 31 33 42

TELEMARK: E-post: telemark@naturvernforbundet.no. Leder: Tormod Svartdal.
Tlf: 481 47 322

AUST-AGDER: E-post: austagder@naturvernforbundet.no

VEST-AGDER: E-post: vestagder@naturvernforbundet.no. Fylkessekretær: Peder Johan Pedersen. Tlf: 456 05 646

ROGALAND: Tlf: 51 52 88 11. Daglig leder: Erik Thoring. E-post: rogaland@naturvernforbundet.no

HORDALAND: Tlf: 55 30 06 60, E-post: hordaland@naturvernforbundet.no. Daglig leder: Nils Tore Skogland

SOGN OG FJORDANE: E-post: sognfjordane@naturvernforbundet.no. Leder: Thorleif Jacobsen. Tlf: 995 37 572

MØRE OG ROMSDAL: E-post: moreromsdal@naturvernforbundet.no. Leder: Øystein Folden. Tlf: 71 53 33 31, 918 12 542

TRØNDELAG: Tlf: 73 51 52 24
Regionssekretær: Hallgeir F. Opdal, e-post: hol@naturvernforbundet.no, tlf. 402 48 084
Leder Sør-Trøndelag: Steinar Nygaard.
Tlf: 976 13 429

Leder Nord-Trøndelag: Rune Logstein.
Tlf: 938 04 339

NORDLAND: E-post: nordland@naturvernforbundet.no. Leder: Erling Solvang.
Tlf: 952 54 075

TROMS: E-post: troms@naturvernforbundet.no. Leder: Wibeke Bergheim, tlf. 995 58 548

FINNMARK: E-post: finnmark@naturvernforbundet.no. Leder: Gunnar Reinholdtsen,
Tlf: 474 63 425

KOORDINATOR NORD-NORGE: Geir Jørgensen, e-post: gj@naturvernforbundet.no. Telefon 940 15 235.

NATUR OG UNGDOM: E-post: info@nu.no, Tlf: 23 32 74 00. Web: www.nu.no. Leder: Silje Lundberg

Ta kontakt med organisasjonsavdelingen dersom listen skal endres. Tlf. 23 10 96 33. E-post: medlem@naturvernforbundet.no

Helligbrøde på Helligvær

Idyllen på Helligvær trues av vindmøller, ifølge artikkelforfatteren.

FOTO: STALE PRESTØYFLØKKR.COM

Et selskap sørfra krever å sette opp syv 150 meter høye vindturbiner på Helligvær ved Bodø.

Turbinene skal produsere kraft vi ikke trenger for skattebetalernes penger. Overskuddet går, sammen med kraften, sørover. I kjent stil.

Dette er ikke koselige vindmøller som i Danmark og Nederland. Det er 150-200 m. høye monstremaster med svære turbiner som driver rotorblader på titalls meter hver. Og de plasseres ikke i en koselig «park». De monteres og sprenges inn i et kystlandskap ved å anlegge veier, støpe svære fundamenter av betong og fjerne det lille av jord som måtte være igjen. Med omfattende sikkerhetssoner som punktum.

Vindturbinindustrien vet at de har et dårlig produkt å selge. Derfor bruker de positivt ladede ord som «vindmølle» og «vindmøllepark». De rette ordene er «vindturbinanlegg» og «fugleødemarker». På Smøla alene drepte turbinene 9 havørner i 2007. Og Smøla har ikke Europas høyeste bestand av havørner. De ørnene er her i Salten. Enn så lenge. Og hvor er det miljøvennlige i synet av syv monstrose vindturbiner i et tilnærmet uberørt naturlandskap som er lagt øde, med sikkerhetssoner, støysoner og svitsjende ulyder der stillet og naturens egne stemmer før rådde?

Så er de kanskje økonomiske? Det er de nettopp ikke. Selskapene bak får subsidier for å sette dem opp og drive dem, og for hver kWh som produseres må du og jeg betale av våre skattepenger. Det kalles «grønt sertifikat» og betyr at selskapene får grønt lys til å ha sugerør i lommeboka di. Men de er veldig økonomisk for eierne sørpå og i Danmark og for produsentene i Danmark og Tyskland. De tjener gode penger uten å behøve å oppleve elendigheten.

Ekspert fra inn – og utland, særlig NTNU, har påvist at vindturbiner i Norge er å gå baklengs inn i framtiden. De er ikke bare visuelt forurensende, fugledrepende og til dels farlige. De er også uøkonomiske. Vindturbinanlegg er faktisk ikke bærekraftig.

Vindturbiner er muligens et alternativ i kulturlandskap og bynære områder på kontinentet som et alternativ til kullkraftverk. De er meningsløse i et land som produseres det vi trenger av energi gjennom ren og fornybar vannkraft. Vindturbiner er miljøfiendtlige og har slett ingenting å gjøre i et fantastisk kystlandskap som Helligvær.

Det er helligbrøde.

Dagfinn Krog

Bodø

Liafossen på Daugstad treng di støtte!

Naturvernforbundet i Vestnes i samarbeid med andre organisasjonar arbeider for å hindre ei utbygging av Sesselva, Hoemselva og Sakselidfossen (Liafossen) på Daugstad i Vestnes kommune.

Me har gjennom heile året hatt fokus på att samfunnet må ta seg råd til å ta vare på den einaste større naturattraksjonen som er att i Vestnes kommune. Fleire politikarar i kommunen seier att det berre er å bygge ut. Det vitnar om lite forståing for andre fleirfaldige verdiar enn kun dei økonomisk baserte. Ein grunneigar kan kanskje tenke slik, men ein lokalpolitikar er forplikta til å tenke på innbyggerane sitt beste.

Det vert stadig vekk lagt møteverksemd med påfølgande planar om att Vestnes skal vere ein turistkommune. Der må me dessverre seie att kommunen ligg fleire lysår bak både Molde og Rauma. Ved å fjerne noko av det finaste innhaldet i kultur og naturlandskapet me har i kommunen, blir det nok ikkje fleire turistar som stoppar opp enn i dag. Så var det dette som går på dyreliv og fugleliv i slike område. Det er det få politikarar som tenker på. Men dei er der ved fossen, i elvestraumen og i terrenget i Sakselia, både fuglane og dyra. Kvar skulle dei ellers vere? Ein kan ikkje berre bygge ut og bygge ut alt ein ynskjer heile tida. Her har Vestnes kommune forregna seg i årevis. Det minner om ein struts som stikk skallen vekk for å gøyme seg for realiteten. Kanskje kan strutsen sin strategi fungere, men politisk vert det jo berre ansvarsfråskrivande tull å ikkje ha langsiktig forståing av kva ein vil eller ikkje vil med arealbruk. Eit perspektiv på fire år er ingenting å planlegge etter. Kor gammalt er ikkje landskapet og bruksarva av dette til samanlikning?

Er det trivsel for oss som lever her å sjå sprengte fjellkammar og nyetablerte

Naturvernforbundet i Vestnes kjemper moyt at Liafossen skal bli utbyggd.

industrifelt overalt? Høghus i sentrum utan estetisk tilpassing til kvarandre? Kva med nære og grønne rekreasjonsområde for befolkninga? Dyra og fuglane kan heller ikkje flytte til eit anna område. Det er lite naturfagleg vektning i dagens samfunn, for slikt høyrer ein gjentatte gonger. Naturvernforbundet i Vestnes skulle gjerne ha satt majoriteten av lokalpolitikarane på nokre kurskveldar i elementær forståing av økologi, viltet sine levekrav, byggeskikk og estetisk forståing av livskvalitet. Innbyggerane sin trivsel vert ikkje større av å fjerne meiningsinnhald frå dei. Den vert større visst politikarane tenker på att natur og friluftsupplevingar utviklar mennesket ferdigheitsmessig, og

fremmar folkehelse og gode opplevingar i samme slengen.

Du som naturinteressert innbygger og organisasjonsmenneske i Vestnes og i nabokommunane kan faktisk gjere noko for å ta vare på denne vakre og tidlause fossen. Du kan protestere på ei utbygging. Ver ikkje feig. Bygdedyret sluker deg ikkje. Smaker berre litt på deg. Fleirtallet me snakkar med vil ikkje ha denne utbygginga, så bidra til å stopp den da. Gå på servicekontoret og be om å få lese Sesskraft sin reguleringsplan eller gå inn på NVE sine heimesider og sjå sakspapira der.

Bernt Gjelsten

Naturvernforbundet i Vestnes

Vestnes og Tresfjord sett fra Storlihytta i Molde. Liafossen renner på fjordens østside, til venstre i bildet.

FOTO: ATLE BRUNNOLL/FLICKR.COM

MILJØAGENTENES SIDER

MILJØAKTIVITETEN

Her vil vi presentere forskjellige miljøaktiviteter som voksne og barn kan gjøre sammen. Denne gangen: Sur gele som blir overraskende god!

Rognebærgelé

Rognebær smaker bedre som gelé enn naturell. Men pene er de.
FOTO: MARIKA LÜDERS/FLICKR.COM

ÅRSTID:

Høst.

HVA:

Rognebær er ofte lett tilgjengelige. De er sure, men passer veldig godt til gelé. Oransjegelé, eller rognebærgelé om man vil, ser fint ut og smaker godt til middag i stedet for tyttebærsyltetøy. Geléen kan også spises på brødskiva sammen med kjøttpølegg eller leverpostei.

DU TRENGER:

2 liter rognebær
1 1/2 kg epler
7 1/2 dl vann
9 dl sukker

SLIK GJØR DU:

Høst rognebær og skaff noen epler. La bærene få et døgn i fryseren hvis det ikke har vært nattefrost. Skjær eplene i biter og kok bær, frukt og vann til mos. Sil massen og la den stå og renne av seg i 30 minutter. Mål opp saften og kok den opp. Strø over sukkeret under omrøring og kok ytterligere 10-20 minutter. Ta gryten vekk fra varmen og la geléen avkjøles noe. Hell geléen på glass og la den stå og stivne.

ANBEFALT LITTERATUR:

«Reven og druene» fra Æsops fabler.

GIKK TIL SKOLEN

Torsdag 5. september ble «Gå til skolen»-dagen arrangert. Hele 300 skoler med nær 100 000 elever deltok i markeringen.

Tekst: KRISTIAN S. AAS og ANNE BLEIKLIE
redaksjonen@naturvernforbundet.no

Hvert år arrangerer Miljøagentene dagen, der de fokuserer på helse- og miljøeffekter ved at barna går til skolen, i stedet for å bli kjørt.

– Vår forskning viser at det er et sterkt behov for å sette fokus på å få barn til å gå mer, uttaler forsker Elin Kolle ved Norges Idrettshøgskole. – Derfor er Miljøagentenes Gå til skolen-aksjon et flott tiltak!

MILJØVENNLIG, SUNT OG SOSIALT

Å gå til skolen er miljøvennlig, sunt og sosialt. Det er et konkret tiltak som gir mindre bilkjøring. Det er et tiltak hvor barna

selv kan bidra, og det gir raskt synlige resultater. Når færre kjører barna sine til skolen blir det bedre luftkvalitet lokalt og det oppstår færre trafikkfarlige situasjoner. Barna blir i bedre form og er mer opplagt til å ta til seg kunnskap gjennom hele skoledagen.

KJEMPER FOR TRYGGERE SKOLEVEI

Miljøagent Sara (11 år) synes det er viktig å gå til skolen.

– Jeg vil gå til skolen for det er bra for miljøet, også får vi trent oss litt. Det er dumt å kjøre bil, for det forurenser mye og er dårlig for trærne og naturen. Noen bor langt fra skolen, men da er det viktig å kjøre buss og reise kollektivt, sier miljøagent Sara.

Sara gikk til Lakkegata skole i Oslo. Hun fikk vist fram skoleveien sin til flere politikere, og de var enige i at skoleveien til Sara og de andre elevene ved Lakkegata skole kunne blitt tryggere med noen små endringer. Likevel kunne ikke politikerne komme med noen løfter, selv om Sara ønsker seg konkrete tiltak fra politikerne.

Landsleir i oktober

Har du barn som er miljøagenter? Send de på Miljøagentenes landsleir! 11. - 13. oktober arrangerer Miljøagentene landsleir og landsmøte for alle miljøagenter på Haraset leirsted, like utenfor Hamar. Det blir et spennende program, med landsleiravis-verksted, natursti, energikamp, hemmelige oppdrag og mye mer. Mer informasjon og påmelding finner du på www.miljoagentene.no/landsleir.

MILJØAGENTENE

BARNAS MILJØVERNORGANISASJON

Miljøagenten Sara (11) gikk hjemmefra til Lakkegata skole på Gå til skolen-dagen. Vel framme på skolen holdt hun appell til elever, lærere, foreldre, politikere og andre fremmøtte om at skoleveien burde bli tryggere.

ALLE FOTO: BRIAN CLIFF OLGUIN

– Vi kommer til å kreve det på nytt, og hvis de ikke gjør noe med det vil vi kreve det på nytt og på nytt og på nytt helt til de faktisk gjennomfører. Vi gir aldri opp, sier en engasjert miljøagent.

TRE AV FIRE REISER MILJØVENNLIG

Tall fra Transportøkonomisk institutt viser at 75 prosent av alle elever i barneskolen går, sykler eller reiser kollektivt til

skolen. Det er de minste barna som blir kjørt hyppigst. Blant 6-åringene blir hele 40 prosent kjørt.

– Vår oppfordring er å la barna gå. Er det ikke trygt, så kan vi voksne gå sammen med dem. Ved at foreldrene organiserer seg i følgegrupper kan man sørge for at de minste barna også får gå til skolen, forteller daglig leder i Miljøagentene, Hanne Aglen.

VI ER MILJØAGENTENE!

Miljøagentene er barnas miljøvernorganisasjon. Vi vil skape et varig og løsningsorientert engasjement for natur og miljøvern hos flest mulig barn på barns premisser. Vi arbeider for å gi barn troen på seg selv, framtiden og at det nytter å gjøre noe. Alle barn i Norge kan bli miljøagenter og jobbe sammen for at alle skal bli flinkere til å ta vare på jordkloden vår. Alle miljøagenter har rett til å si ifra.

Mer info: www.miljoagentene.no

JEG ER IKKE SINT - BARE VELDIG, VELDIG SKUFFET

MILJØAGENTENE

BARNAS MILJØVERNORGANISASJON

POLITISK KOKEBOK MED LEKKERT MUNNGODT

Kokebøker med en politisk agenda har ofte hatt en tendens til å fremstå noe blodfattige. *Spis Sørlandet*, som har som mål å presentere kortreist, energivennlig mat, har heldigvis blitt det motsatte.

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvernforbundet.no

Prosjektet «Spis Sørlandet» har nå rullet i over to år. Naturvernforbundets egen Marte Rostvåg Ulltveit-Moe, i boka presentert som «biolog og blogger», startet det spennende prosjektet sensommeren 2011 da hun bare spiste matvarer fra Sørlandet i en hel måned, uten særlige unntak. Hun gjentok prosjektet i mai 2012, for å finne ut om det også var mulig å leve av Sørlandet i en periode det ikke var høsting og jakt sesong. Det var det.

«Jeg har oppdaget at det ofte er en hyggelig sammenheng mellom mat som er i sesong, mat som har minst miljøbelastning, og det som smaker BEST. Det er ikke noe galt med asparges fra Peru, men de smaker altså best i Peru», skriver Ulltveit-Moe på sin blogg. Et kjent irsk bryggeri er kjent for at deres produkter ikke smaker like godt når de er transportert, og dette gjelder også for mat, mener hun.

Prosjektet høres sært ut, men både bloggen, boka og Ulltveit-Moes lystige penn er med på å ufarliggjøre lokal mat. Hun henfaller heller ikke til de særeste avartene av lokal eting i sitt prosjekt:

«Jeg har ikke spist verken bever eller måke, og jeg har ikke slakta kanin. Jeg har heller aldri prøvd å lage strandkrabbesuppe», skriver hun.

Boka er delt inn i fem (ja, fem) årsti-

Blåskjell er blant råvarene som får behandling av Marte Rostvåg Ulltveit-Moe i boka *Spis Sørlandet*.

FOTO: JEFF KRAMER/FLICKR.COM

der: Vår, sommer, høst, frost og vinter. Her finnes bønner og asparges, empanadas og ratatouille, tabouleh, dolmades, tsjekkiske fruktknødler og stekte grønne tomater. For forfatteren har ikke bundet

seg særlig sterkt opp i hva som faktisk er norsk tradisjonskost, hun ønsker å vise at eksotisk mat veldig gjerne kan lages med norske, kortreiste råvarer. Ofte er oppskriftene akkompagnert med en miniomtale med politisk snert, for eksempel presenteres den forutnevnte latinamerikanske brødpirogen med: «Empanadas stammer i likhet med mange sørlendinger fra Chile».

Bak i boka finner man noen ytterst få, fortattede sider med informasjon om miljøvennlig, kortreist mat. Akkurat passende til dessert. *Spis Sørlandet* er ikke en moralistisk pekefingerbok som roper «ikke spis det, ikke spis det», men en livsbejænde, fargerik fortelling om hva vår sørlige landsdel faktisk kan tilby. Og de aller fleste oppskriftene er ikke sørlandsspesifikke, de fleste ingrediensene kan også fås, relativt kortreist, i de fleste landsdeler.

De blideste hønene legger økologiske egg!

Prior Økologiske egg legges av høner som har tilgang på frisk luft når de måtte ønske det. Og så spiser de naturligvis bare økologisk fôr. Det er slikt det blir sunne og gode høner av – og ekstra gode, økologiske egg.

 PRIOR

Debono Økologisk

VINN OPPTIL

100.000,-

HUNDRE TUSEN KRONER!

NOK TIL Å FULLEØRE

ET PROSJEKT

BLI MED PÅ
RETURKARTONG-
LOTTERIET!

MILJØET VINNER GARANTERT - KANSKJE GJØR DU OGSÅ

Lag en kubbe - seks kartonger i den syvende. Skriv på navn og telefonnummer. Korker og lokk kan godt henge utenfor. Legg kubben i din kommunale returordning og kryss fingrene! Da er du med i Returkartonglotteriet. Premiepotten er på til sammen 1,6 millioner kroner. Det trekkes ut 30 vinnere av kr. 10 000,- og en vinner av kr. 100 000,- hvert kvartal. Din kommunale ordning finner du på www.sortere.no

Drikkekartong